

BAJAI HONPOLGÁR

2005. május

XVI. évfolyam 5. (175.) szám

Ára: 200 Ft

Csendélet a Kádár-Dunán

Fotó: Dr. Nebojszki László

A DUNA FELFEDEZÉSE

Impressziók-jegyzetek egy könyvről

A 20-21. század fordulójának embere zaklatott, túlhajszolt, az anyagiakat mindennek fölé helyező, a modernség áldását és átkát is hordozó, ellentétekkel átszőtt, szorongó világban él. A ma embere úgy vélhetné, hogy amikor Luigi Ferdinando Marsigli jóvoltából 300 évvel ezelőtt a Duna fölfedezése megtörtént, az európai viszonyok kedvezőbbek voltak nagy ívű, marandó értékű gyakorlati és tudományos

eredmények eléréséhez. Kétségeim vannak, hogy így volt-e.

Európa az emberiség számára akkor – előtte és utána is – nagy értékeket hozott létre, de pusztította önmagát és másokat is.

Az újkorban (is) számunkra nehezen áttekinthető, folyamatosan változó soknemzetiségű államalakulatok, szövetségek jöttek létre, bomlottak fel. Századokat átszöttek az európai hatalmak bonyodalmai, há-

borúi, dinasztikus kapcsolódásai-intrikái, a vallásháborúk, a felkelések....

Mohács után (1526) Közép-Európában, a Közép-Duna-medencében az osztrák Habsburgok vezetésével mindenekelőtt a pusztító török betörések ellen kellett védekezni. Vesztes és győztes csaták, rövidebb-hosszabb megszállások, eseti békekötések, alkudozások, tárgyalások, szétdarabolt államalakulatok, sarc, árulás, túszok, vált-

ságdíjak stb. követték egymást. Történelmi tény az is, hogy századokon át a véres, pusztító háborúk elsődleges színtere a Kárpát-medence, a Duna középső völgye, azaz Magyarország volt.

A törökök teljes és végleges kiszorítása az 1600-as évek utolsó évtizedében történt. 1697. július 5-én I. Lipót kinevezte Savoyai Jenő herceget, a nagy tekintélyű, sikeres, kiváló katonai vezetőt a magyarországi hadak főparancsnokává. Savoyai csapatai 1697. szeptember 11-én a Szeged ellen felvonulóban lévő II. Muhamed szultán vezette török haderőt a Tiszán való átkeléskor Zentánál megtámadták és megsemmisítő csapást mértek rá.

Az 1699. január 26-án Karlócán a törökkel kötött béke újabb nagy területekre terjesztette ki az osztrák Habsburgok uralmát, és hozzájárult ahhoz, hogy a monarchia egyes részei közt szilárdabb gazdasági kapcsolatok alakuljanak ki, s a 18. században Bécs a Duna-medence gazdasági központjává váljon.

Az előzőekben felvillantottak betekintést adhatnak a kor történetébe, Marsigli tevékenységének színterére, amelyben döntő fordulat a zentai csatát követő karlócai béke volt. Aki életútját megismeri, nagy tisztelettel csodálja az olasz hadmérnök, osztrák tábornok gróf Luigi Ferdinándó Marsigli (1658-1730) többszáz, ott, akkor, abban a korban számos tudományág fejlesztésében elért maradandó teljesítményét.

Küzdelmes, maga választotta életútjának több mozaikját, tudományos eredményeinek jelentős részét *A Duna fölfedezése* (Vízügyi levéltár és Könyvgyűjtemény 2004) című dokumentumgazdag, vonzó kötet közvetítésével ismerhetjük meg.

Marsigli két évtizeden át háborúk, csaták sodrásában, sokszor életveszélyben magánemberként, katonaként, diplomataként utazott, tanult, adatokat (földrajzi) gyűjtött, megfigyeléseket és méréseket végzett, rögzített (folyók, égbolt, növény-, állatvilág stb.). Vázlatokat, rajzokat, térképeket készített, készíttetett. Volt tús, rabszolga, sebesült, halálraítélt, kegyvesztett, tolmács, tárgyalásvezető.... univerzális érdeklődéssel több szakterület, tudományág és művészet legkiválóbbjaival volt kapcsolatban, tanult és tanított. Széleskörű és nagy mennyiségű levelezésével az akkori háborús és közlekedési körülmények mellett sikeresen oldotta meg a partnerségen alapuló – mai szóval – távoktatást.

Marsigli hadművelési, stratégiai-taktikai feladatok kimunkálásával és megoldásával foglalkozott, várakat erősített (rombolt), táborhelyeket, hidakat (a Dunán többet is)

MAPPA GENERALIS DANUBII Részlet

épített, vegyes élményekkel, konkrét, gyakorlati helyismerettel. Közben mint tudós tanulmányozta a Kárpát medence természeti viszonyait.

Karlóca után az osztrák határkijelölési bizottság vezetőjeként 850 km határvonalat jelölt ki, egyeztetett, térképeket rajzoltatott. A török elnyomás után ő készíti el elsőként a Kárpát-medence – az akkori legkorszerűbb műszerek birtokában, geodéziai, asztronómiai mérések alapján felmért – térképét.

Mindez alapozó előtanulmány, adatgyűjtés élete nagy művéhez, hatkötetes Duna-monográfiájához. Ennek első kötetét (L.F.Marsigli: *A Duna magyarországi és szerbiai szakasza*) hasonmás kiadásban (latinul) és dr. Deák Antal András gördülékeny, világos mondatszerkesztésű, jól olvasható és követhető fordításában magyarul is közli *A Duna fölfedezése* című kiadvány.

Marsigli tisztelte, csodálta a hatalmas folyam erejét, a vizek áradatát, állandó mozgását-változását, Európa fő ütőereinek egyikét. Tanulmányozta történetét, a mellette-vele élő népeket, állat- és növényvilágát. Folyamatnak tekintette

megismerését, a Duna felfedezését. Helyesen ő ábrázolta először térképen a Duna helyzetét.

A 439 oldal terjedelmű kötetben közel száz – részben színes – térképet, ábrát, díszítő illusztrációt láthatunk. Köztük 16 különösen szép Hold-ábrázolást, és Bécsből a Fekete-tengerig terjedő Duna-szakasz vízrendszerét bemutató 18 térképszelvényt. A könyvben találjuk Magyarország s egyben a világ első kereskedelmi (1699), valamint Magyarország első postatérképét is (1700).

Baját már azokban a századokban nagy térség vonzasközpontjává, különböző áruk piachelyévé tette a dunai szállítást, az átke-lőhely, raktározó és közvetítő kereskedelme, korán fejlődésnek induló kézművesség, több tucat vízimalmal stb. I. Lipót 1696. december 24-én szabadalmas kamarai me-zővárossá nyilvánította a többnemzetiségű Baját. Marsigli és munkatársai két évtizedes helyismerete, gyakorlati tapasztalata adta a hátterét annak, hogy kereskedelmi térképe Bécs és Buda megelőzésével Baját jelöli nagy régió kereskedelmi központjának és a határokon messze túlvezető utak kiindulópontjának. A Bajai Honpolgár 1999. novemberi számában olvashattunk erről *Mappa Mercantilis 1699.* címmel. A kísérőszöveget írta és a térképet közreadta Dr. Deák Antal András.

Marsigli szellemiségével és munkamódszerével megegyezően a közölt térképek, illusztrációk, ábrák, vázlatok, helyszínrajzok a katona, a tudós és munkatársai (rajzoló, térképészek, rézmetszők) magas kultúrájú szaktudásának lenyomatai.

Az olvasót, a könyvet kézbevevőt három évszázad múltával is lenyűgözik és tisztelgő csodálatát váltják ki a tartalom lényegét megjelenítő, gazdagító, magával ragadó, vizuális élményt nyújtó gyönyörű, lehetetlen művészi munkák. (A kötetet tervezte: Asztalos Zsolt, nyomdai munkák: Avaloni KFT Bp.)

A Duna Múzeum (Esztergom) 1983-ban megvásárolta Marsigli Duna-monográfiáját. (A latin nyelven íródott hatkötetes munkát 1726-ban adták ki Amszterdamban és Hágában.)

Dr. Deák Antal András, a múzeum tudományos főmunkatársa magyarra fordította, majd közel két évtizedes aprólékos munkával kereste-kutatta a Marsigli-életmű eredeti forrásait. A szó teljes értelmében beásta magát Bécs és Bologna levéltáraiba. Elmélyülten, nagy empátiával ismerkedett Marsigli életművével, munkamódszerével, stílusával, eddig ismeretlen forrásokkal. Részeredményeit publikálta és nemzetközi konferenciákon ismertette.

Az összetételében, szerkezetében a szokványostól eltérő, nyomdatechnikailag rendkívül igényesen kivitelezett könyvet bevezető dolgozatban Dr. Deák Antal András történész-szakíró biztos támaszt ad az olvasó eligazodásához; érdekfeszítő, élményt nyújtó, izgalmas írás, amely Simán Katalin fordításában angol nyelven is olvasható. A tanulmány szerves része a mértéktartó, értékes jegyzetapparátus, amely segíti a tágabb tájékozódást, hitelesít, bizo-

nyít, polemizál. Tisztelet mindazoknak, akik a kutatást és a könyv megjelenését támogatásukkal lehetővé tették. Megvásárolható a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Zöld Boltjában (1011 Budapest, Fő u. 44/50), ára 6.000 Ft.

A Duna fölfedezése című impozáns kötet (többször) olvasva-lapozgatva kirajzolódnak Marsigli tevékenységének, élet-
elemének általam legfontosabbnak vélt jellemzői: a munka, az új és több tudás utáni

vágya, a személyes és tudományos bátorság, a helyzetfelismerés, a leleményesség, a megoldáskeresés, a kiváló szakembertudósok, kézművesek felkutatása és megnyerése, a tények és adatok pontos kezelése, az igényesség, a természet tisztelete. Volt tűrőképessége, belső ereje, meggyőződése, hite és erkölcsi tartása.

A könyv hatása felemelő.

Dr. Faludi Gábor

Az egykori szentjánosi révjárás és a régi utak

Az elmúlt év őszén egy bajai tartózkodás alkalmából átrándultunk a pörbolyi erdőbe. A kényelmes autó, amelyben utaztunk, alig egy röpke perc alatt suhant át velünk a Duna fölött. Az utazás régi emlékeket ébresztett bennem, mert voltak időszakok, amikor nem ilyen egyhangú és eseménytelen volt a dunai átkelés. Életkörülményeim ugyanis olyanok voltak, hogy sokszor és különböző módon kellett az egyik partról átjutni a másokra. Ezek az utazások már a közelkor történetéhez tartoznak, úgy érzem, érdemes emlékeimet a ma emberével megosztani.

Magamról, a sorok írójáról annyit, hogy a földrajzi értelemben vett Dunántúlnak azon a kis szeletkéjén születtem, ami éppúgy Bajához tartozik, mint maga a Duna. 1927-ben a pörbolyi erdő egyik magányos erdészházában láttam meg a napvilágot. Baján kereszteltek, Baján anyakönyveztek, elemi és középiskoláimat is Baján végeztem. Erdőmérnöki pályámat az egykori Dunaártéri Alsó Erdőgazdaságnál kezdtem. A kiszámíthatatlan emberi sors azonban 1952-ben elvezényelt Bajáról, azóta Nyugat-Magyarországon élek.

Szüleim 1933-ban írtak be a Tanítóképző Intézet Gyakorló Iskolájának első osztályába. Az áltéri erdőben felcseperedett emberkéből bentlakó kisdíák lett. Mivel a szülői ház és a város közt a Duna húzódott, utaink során sokszor kellett az egyik oldalról átjutni a másikra, hiszen a vakációkat és az egyéb iskolai szüneteket otthon töltöttem. Az átkelés helye és módja az idők folyamán többször változott. Jelen írásomban arról a kiskisiskolás időszakról kívánok beszámolni, amelyben a régebbi idők közlekedési szokásai és lehetőségei részben még éltek.

Az alsópörbolyi erdészházban laktunk. Egyéb lehetőség híján akkor csak a szentjánosi réven átkelve juthattunk Bajára, illetve vissza az erdészházba. Lovasszekér,

lovasszán meg ladik nélkül az áltéri élet elképzelhetetlen volt. A sáros vagy rögös erdei utakon egy óra alatt értük el a révjárás. A pörbolyi erdő a Kalocsai Érsek-uradalom birokát képezte, a révet is az uradalom tartotta fenn. A révészház is az uradalom területén a pörbolyi oldalon volt. ennek a révnek szokatlan módon az volt a sajátja, hogy a révészház nem a Duna partján, hanem a holtág, a Marica mellett állott. Nem lehet tudni, hogy a ház mikor épült, de az bizonyos, hogy valamikor a Duna partján helyezkedett el. A Duna a medrét olykor változtatja. Az 1800-as évek elején Szentjánossal szemben egy nagyobb zátony helyezkedett el (régi térképeken Kerek-zátony). A zátony további feltöltődése folytán rövid holtág, a Marica-Duna fűződött le, így került a révészház mintegy 100 méterre a Nagy-Dunától. A Marica felső torkolata azokban az években már teljesen eliszaposodott, de a középső és az alsó részén vízzel tartósan feltöltött meder volt. A kompikötő tehát a Nagy-Duna partjára került. Maga a komp viszonylag kis méretű, tölgyfából készült, kézi erővel mozgatott szállító eszköz volt, összesen három lovasszekér és 8-10 utas fért el rajta. Négy révészlegény a komp oldalaihoz illesztett gúzsos evezőkkel mozgatta a járművet. Nem menetrendszerűen közlekedett. Ha éppen az ellenkező oldalon állt, az emberek átkiabálással jelezték az átkelési szándékot. Mint minden komp-nál, úgy itt is várni kellett az indulásra. Várakozás közben ráért az utas nézelődni. Jobb parti nézelődés esetén a Duna és a szentjánosi oldal volt jól szemügyre vehető. Északi irányban a horizontot a régi Duna-híd pillérek közt átívelő rácsos tartói zárták le. Kissé lejjebb dél felé, közvetlenül a Duna-parton a Nostra néven ismert lapos tetejű gabonatóró épülete állt. Még lejjebb, kissé távolabb a parttól a posztógyár kéménye felkiáltójelként meredt az

ég felé. Gyermekfejjel úgy gondoltam, hogy egy kéményhez füst is tartozik. Füstöt azonban hiába lestem, az csak nem akart megjeleni a kémény végén. Később derült ki, hogy azokban az években világgazdasági válság volt, a gyár évekig nem üzemelt. A kompikötővel majdnem szemben a hajóállomás stégje látszott, kissé hátrább a hajóállomás fehér épülete. Tőle nem messze egy lapos partszakasz szakította meg a szentjánosi oldal magaspartját, ez a régi Sugovica-torok maradványa volt. A hajóállomás és a Sugovica-torok közt a magasparton Dudás bácsi kocsmája nézett a Dunára. Itt kellemesen el lehetett tölteni a várakozás perceit, óráit. Szüleim a maguk számára nem vették igénybe Dudás bácsi szolgáltatásait, de én általában megkaptam a magam krahedlijét. Csodálatos üdítő itala volt ez a harmincas éveknek. Nem is az édes almaszörp volt az érdekes, hanem az üveg és annak nyitása, ugyanis az üveget egy belső golyó zárta le, amit a széndioxid nyomása a pontosan kiképzett üvegyakhoz szorított. Az üveget a golyó benyomásával lehetett nyitni. Máshol is árulták a krahedlit, de ezek a „kocsmázások” emlékezetesek maradtak számomra. A Sugovica-torok túl helyezkedett el Szentjános. A település házacskaí a magas védgát mögött bújtak meg. Kissé távolabb, az új Sugovica-torok alatt három vízialom lapátkerekeit forgatta a Duna sebesen áramló vize. A szentjánosi kikötőhely a régi Sugovica védett öblöcskéjében húzódott meg, ahol földbe vert erős cövek szolgálták a komp kikötésére.

Egyik oldalról a másikra történő átvész nem volt könnyű feladat, ugyanis a Duna folyása a bajai szakaszon meglehetősen gyors, a víz sodra a szentjánosi oldalt érinti. Az áramlásbeli különbségeket a vízjárók kihasználják. A révész a pörbolyoldali indulás után a kompot a part mentén felfelé irányították, a széljárástól függően

mintegy 100-150 métert haladtak felfelé, majd nekivágtak a túlsó oldalnak. Mire átvezek a Dunán, a folyás levitte a kompot úgy, hogy éppen a kikötőhelyhez értek. Visszafelé menetben egyből nekivágtak a szemközti partnak, és az átjutás után a csendes vizű partmenti oldalon veztek fel a kikötőhelyig. Az átkelés mintegy 15-20 percet vett igénybe. Ha csak gyalogos utas jelentkezett, azokat révészladikon szállították át. A komp és a révészladik közlekedése az időjárás függvénye volt, erős szélben, ködben, jégzajlaskor nem jártak. Télen, amikor a folyó beállt, az átjárás a Duna jégén történt. A révészlegények az összetorlódott jégtáblák közt kanyargó csapást tisztítottak meg a hótól és a jégtörmelékktől, ezen a csapáson lehetett átjutni a folyón. A jégen járás biztonságos volt, a helybeli lakosok ezt az ősi közlekedési módot választották, holott már vonaton is át lehetett jutni a Dunán. A körülményekhez tartozik az, hogy azokban az években kontinentális jellegű hideg telek uralkodtak. December elején megkezdődött a jégzajlás, és karácsonyra már rendszerint beállt a Duna, úgyhogy a karácsonyi vakációra már jégen mentünk át. Ez az átjárási lehetőség kb. február 10-ig tartott.

Ha Pörböly irányából jöttünk, az átkelés után Szentjánoson a Molnár utcán (később Malomrév utca), a Szentjánosi úton (Bajcsy-Zsilinszky út), a Vörös-hídon át lehetett eljutni a Szentháromság térre, ahol szerdai napokon nagypiac volt, és a forgalmasabb üzletek is (Miboltunk, Székely vaskereskedés stb.) árulták portékáikat.

A szentjánosi rév valószínűleg sohasem tartozott a forgalmas révjárások közé. Történetünk idején főleg erdészek, erdei munkások, fuvarosok, állat- és terménykereskedők használták. Nagyobb forgalom állat- és kirakodóvásárok alkalmával volt. A személyforgalom a századforduló után erősen lecsökkent, mivel az 1910 táján megépült vasút a forgalom egy részét átvette. A rév a Kalocsai Érseksadalom tulajdonához tartozott, de nem az uradalom működtette, hanem kiadták bérbe, akkoriiban egy Karajkó nevű, vízi közlekedésben jártas ember bérelte.

A bajai oldal révhez vezető útvonalairól már megemlékeztünk, ezek a település-szerkezet útvonalhálózatából következően adottak voltak. Rejtélyesebbeknek tűnhetnek a lakatlan területen átvezető dunántúli utak, amelyek jelentős részükben az ártéren haladnak át. Két fontosabb útvonal létezett: az egyik délről, Bata felől, a másik nyugatról, Alsónyék-Sárpilis irányából. A Bataról induló, észak felé tartó út a

bátai Vénduna nyugati oldalán haladt, majd a szuloki rámpán (ez a védgáton lévő átjáró Pörbölytől 2 km-re délre), a zimmerfoki hídon át a Simon-Duna melletti őrházakat (régebben csőszházak) érintve érkezett a szentjánosi révhez. Az út nyomvonalát és az őrházak elhelyezkedését a terepadottságok határozták meg. A bátai Vénduna és a Simon-Duna oldalán a valamikori övzátonyból származó görönd húzódik végig. Ezen a viszonylag magas terepalakulaton helyezkedtek el a régi csőszházak (alsópörbölyi, középpörbölyi, felsöpörbölyi). A csőszházak elhelyezését az ártér sajátos terepviszonyai határozták meg. Helyeik kiválasztásánál olyan magas göröndöt kerestek, amelyen kis feltöltés segítségével árvízmentes házhelyeket lehetett kialakítani. Ugyanakkor ezeknek az épületeknek élő mellékágak mellett kellett lenniük, mivel a Duna medréből kilépő víz az erdei utakat gyakran részben vagy teljesen elborította. Ilyenkor az épületek elérhetőségét vízi úton lehetett biztosítani. A magasabb terepszint miatt az erdőn átvezető egyik útvonal is itt húzódott, amelyet az őrházakból szemmel lehetett tartani. Az őrházak mintegy 2 km távolságra helyezkedtek el egymástól, és a védelmi funkció mellett pihenőhelyül is szolgáltak, hiszen mindenütt volt gémeskút itatóvályúval, amely fontos kelleke a lakott helyektől távol kocsikázóknak, mivel a ló kényes jószág, mindenféle pocsollyából nem iszik. Az út és a térség nyugalmaról a bátai csendőrs kakaostollas legényei gondoskodtak. Időnként kétagú járó portyázta végig ezt az útvonalat Bataról a szentjánosi révig. A járőrözés a II. világháborúig tartott.

A nyugat felől érkező másik út nyomvonala bizonytalanabb, mivel az út maradványai a vasút illetve a műút építése során eltűntek. Nagy a valószínűsége annak, hogy Nyékiszálláson (ma Pörböly település) a későbbi vasút nyomvonalán, vagy azzal párhuzamosan a megyehatárig (ezt ma tábla jelzi a műúton) tartott, ott délnek fordult, és a vízállásos lapos terület, a Báli-tó mellett elhaladva a középpörbölyi őrháznál csatlakozott a Bata felől érkező déli útvonalhoz. Bizonyos utalások alátámasztják ennek az útvonalnak az elhelyezkedését, például idős emberek annak idején a pörbölyi állomáshoz közel lévő betonhidat százlábú hídnak nevezték, nyilvánvalóan arra utalva, hogy valamikor itt sok cölöpön álló fahíd lehetett. Az út mentén fészületek álltak, közülük kettőre emlékszem. Az egyik a déli és a nyugati út találkozásánál, a másik a felsöpörbölyi őrháznál volt.

Ezek emlékeztették az utast arra, hogy a gyakran nehéz útviszonyok közt, a lakatlan területen történő szerencsés átjutáshoz a kocsin és a lovakon kívül Isten segítsége is szükséges.

Az 1930-as évek közepén Baja és a Dunántúl közötti forgalom annyira megnőtt, hogy a régi rév már nem volt alkalmas annak lebonyolítására. A korábban csak vasúti közlekedésre szolgáló Duna-hídát 1935-ben megnyitották a közúti forgalom számára. A szilárd burkolatú műút már korábban elkészült. Megépítették a fel- és le-hajtó rámpákat, lepallózták a sínek között és a kétoldalt rendelkezésre álló sávot. A vonatforgalom és az egyirányú alternatív közlekedés miatt az átkelésre itt is várakozni kellett, de az általában fél óránál többet nem vett igénybe. A híd megnyitásával életünk megváltozott, a város közelebb került hozzánk, illetve mi a városhoz. Az átkelés már nem függött az időjárás viszonyosságaitól, és biztonságos volt.

A szentjánosi rév a híd megnyitása után megszűnt. A kompot elvitték máshová, a révészhidat lebontották, maradványait az 1940-es árvizek tűntették el, néhány év alatt a Marica medre is teljesen feltöltődött, a szentjánosi part beépült. Az egykori révre már csak a Malomrév utca emlékeztet. Az erdőtesten átvezető utak egy része megszűnt, azokat gyorsan benőtte az ártéri erdő, a forgalom a már kiépített műútra terelődött. Néhány évtized múlva az erdészházakat, az egykori őrházakat is lebontották, helyüket ismét a dús ártéri vegetáció foglalta el. A táj harmóniájába olyan szépen besimuló erdei utakat a lovakat felváltó nehéz gépjárművek a felismerhetlenségig szétaposított állapotba hozták. Az ártéri erdő romantikája a technika áldozatává vált.

A rév megszűnése utáni gondtalan közlekedés kilenc évig tartott. 1944. március 19-én a németek a térségben elsőnek a bajai hidat szállták meg. Megszállás után marcona német „kamerádok” őrizték a magyar hidat. A hagyományos gyalogsági fegyverrel ellátott őrszemek a háborúnak inkább már csak statisztái voltak, a híd megsemmisítését a hadurak valahol már elhatározták. 1944. szeptember 10-én bombatalálat következtében a híd megsérült, de a közúti forgalmat még elbírt. A halálos ítéletet a Liberátorként ismert ezüstös gépmadarak 1944. szeptember 23-án hajtották végre. Ez a csodálatos műszaki létesítmény a Dunában lelte halálát. A háború ezzel új fejezetet nyitott a dunai átkelések történetében.

Dr. Vancsura Rudolf

A béke napsugarának árnyékoltjai

Az elferdített tény, ha kellő kitartással ismételtetik, az igazság látszólagos rangjára emelkedhet.

Nyilván az agyimosás hatékonyságát jelzi, valamint a szellem restségét minősíti, hogy Magyarországon ma is május 9-én ünneplik a második világháború befejezését. Valójában a német hadsereg kapitulációs okmányát 1945. május 7-én 2 óra 41 perckor, Reimsben írták alá. A fegyvereknek másnap éjfélig kellett elhallgatniuk, és ez a nyugati fronton be is következett. Más kérdés, hogy a német hadsereg szétzilált hírlánca képtelen volt a keleti front elszigetelt egységeit a fegyverletételről értesíteni.

A nevezetes dokumentumot Eisenhower tábornok főhadiszállásán látták el kezgyükkel a német, angolszász és orosz főtisztek. Mivel a német delegációt Alfred Jodl vezérezredes, tehát a Führer hadiszállásának második embere vezette, tárgyaló partnere nem a nyugati hadseregek főparancsnoka, Eisenhower volt, hanem vezérkari főnöke, Walter Bedell-Smith. A tárgyalások május 5-én kezdődtek, és Eisenhower korrekt módon azonnal értesítette a szovjet szövetségest: a németek békét kértek. Zsukov marsall az orosz fél képviselőjére Ivan Szuszlaparov vezérőrnagyot küldte Reimsbe.

Bár a németeknek – a szövetségesek előzetes megállapodása szerint – a feltétel nélküli megadást kellett elfogadniuk, két napon át késhegyre menő elkeseredettséggel próbálták az időt húzni. Friedeburg vezértengernagy, majd a később érkező Jodl olyan engedelményeket kívántak kicsikarni, melyek lehetővé tették volna a szovjet ellenféltől elszakadó német csapatok jó részének angolszász fogolytáborokba kerülését. Bedell-Smith – követve Eisenhower instrukcióit – megíúsította a német fél szándékát. Akik négy éven keresztül elkecseregetten harcoltak az oroszok ellen, tegyék csak fegyvereiket az orvul megtámadott ellenfél lábaihoz.

A négy példányban aláírt okmány szövegét továbbították a szövetséges kormányokhoz, és az elcsigázott vezérkari főnök a jól végzett munka elégedettségével tért nyugovóra. Nem tudta mire vélni, hogy május 8-a éjszakáján legédesebb szenderéből épp közismerten tapintatos főnöke utasítására verik fel.

Ikét – a fővezért katonái e néven emlegetik – súlyos ok készzeti a barátságtalan gesztusra. Washingtonból dorgáló táviratot

A reimsi kapituláció. Középen Jodl vezérezredes, jobbra Friedeburg tengernagy.

kapott: a fegyverszüneti szerződés szövege eltér az előzetesen jóváhagyott formulától. Ezt a londoni székhelyű Európai Tanácskozó Testület dolgozta ki, és mindhárom szövetséges jóváhagyta. A mintapéldányt még márciusban eljuttatták a franciaországi főhadiszállásra.

Eisenhower az okmányról mit sem tudott, így a nyomok vezérkari főnökéhez vezettek. Az álmosság, kábult, szemét és homlokát dörzsölgető Smith sem emlékezett semmiféle Londonból érkezett iratra. Végül átkutatta páncélszekrényét, és a bizalmas okmányok rekeszébe ráakadt az inkriminált irományra. Most már derengeni kezdett, hogy két hónapja kapott Londonból egy bizalmas futárpostát, és azt becsúszta a titkos irományok rekeszébe anélkül, hogy érkezéséről és tartalmáról Eisenhowert tájékoztatta volna.

Bőséges mentsége volt feledékenységére. A három millió főre duzzadt inváziós erő harceszközeinek és gépjárműveinek száma meghaladta a világ bármelyik hadseregéét. A hatalmas gépezet olajozott működésének felelőssége a vezérkari főnök vállára nehezedett. Másrészt a hazája területére visszaszorított német hadsereg ellenállása is megkeményedett, és harci szelleme megtörését Bedell-Smith fontosabbnak vélte irattára nyálaztatásánál.

A nagyvonalú Ike egy vállrándítással túltette volna magát alvezére mulasztásán, és Washington is lezárta volna az ügyet

egy homlokráncolt igrum-burgummal. Csakhogy az okiratok különbözőségét Moszkvában fedezik fel. Sztálin dührohamaot kap, és sanda gyanúsításokkal spékelt szemrehányást tesz a szövetségeseknek a már elfogadott formula mellőzése miatt. Joe bácsinak – Churchill és Roosevelt így emlegetik egymás közt Joszif Visszarionovicsot – formailag nincs oka a felháborodásra. A reimsi megadási okmány korrekt, tökéletesen megfelel a szövetségesek katonai szempontjainak, és nem sért szovjet érdekeket. Eisenhower ugyanis kikötötte, hogy a keleti arcvonalon harcoló német egységeknek az oroszok előtt kell kapitulálniuk.

A Kreml urának azonban van egy súlyosabb, valljuk be, méltányos oka a neheztelésre. Négy éven át a nácik szárazföldi erejének legalább kétharmada harcol a keleti fronton. A Wehrmacht színe-javát az oroszok morzsolják fel, és a legyőzött ellenség végül is azok előtt hódol meg, akik alig tíz hónapja szálltak partra Normandiában. A diadaléret kiélésének lehetőségét kijátszó reimsi kapituláció felbőszíti az oroszokat. Ezért kerül sor május 9-én a berlini megadási okmány aláírására. Az ideológiai szempontokból presszionált keleti történetírás ezt a dátumot nyilvánította a második világháború európai befejezésének.

A karlsruhti tisztiiskola éttermében lejátsszódo ceremónia azonban jelzi a fi-

A berlini aláírási ceremónia. Jobbra Keitel marsall, aki szolgálai buzgalommal hajtott végre Hitler legszerencsétlenebb katonai döntéseit is.

gyelmes szemlélnék, hogy repedés támadt a szövetségesek egységfrontján. A német delegációt a legmagasabb rangú főtiszt, Wilhelm Keitel vezértábornagy vezeti. A szovjet felet a tényleges főparancsnok, Zsukov marsall képviseli. A rangegyenlőség elve megkívánná Eisenhower megjelenését is. A két repülőgép fedélzetén azonban csak helyettesei: Carl Spaatz amerikai tábornok, Arthur Tedder brit légimarsall és a francia sereg parancsnoka, Lattre de Tassigny, valamint népes kíséretük érkezik meg. Lehetséges, hogy Ike nem kívánta elvállalni a döglött ló megpatkolását befejező kovács szerepét. Valószínűbb azonban, hogy a fővezér Nyugat egyesített erejének fensőbbrendűségét kívánta érzékeltetni a nyers modorú, érdekeiket mind gátlástalanabban érvényesítő oroszokkal. Bő hónap múlva azonban a két főparancsnok találkozik egymással.

Zsukov elfogadja a szívélyes meghívást, és 1945. június 18-án Frankfurt am Mainba repül. Az előzetes közlés szerint tíz törzstisztje társaságában látogatja meg amerikai kollégáját. Majd később korrekció érkezik: a marsall öt testőrt is hoz magával. A főhadiszállás tisztjei megkövülten néznek egymásra. Mi ez az otromba bizalmatlanság? Anglia és az Unió hűséges szövetségese volt Moszkvának. Négy éven át sok tízezer angolszász tengerész kockáztatta életét, hogy a német tenger-alattjárók falkáitól megtizedelt konvojokon eljuttassák Murmanszkba a Vörös Hadsereg számára létfontosságú hadi-

anyagot. Sok ezren merültek a jeges hullámsírba azért, hogy a keleti barát hozzájusson azokhoz a modern fegyverekhez, melyekkel a siker reményével harcolhat a Wehrmacht ellen. A nyújtott segély nagyvonalúságát jelzi, hogy az 1945-ig beérkező hadifelszerelés és nyersanyag értéke tizenhat milliárd dollárra rúgott. Ez nyolcszorosan haladta meg az atombomba előállítására fordított gigantikus összeget. A nyugati világ jóhiszeműségét jelzi, hogy a csillagászati végösszegű hitelt előleg, részlettörlesztés, vagy zálog-biztosíték lekötése nélkül adta. (A háborút követően a milliárdok természetesen az utolsó centig odavesztek.)

Mindezek után az angolszász tisztek nem tudták mire vélni, hogy vendégváró főhadiszállásukra a szovjet marsall öt gorilla gyűrűjében érkezik. Eisenhower kontörtfalazás nélkül meg is kérdezi tolmácsa útján a gépkocsijába invitált Zsukovtól: mi az óhaja a díszlakoma ültetési rendjét illetően, hova szervírozzák testőrei terítékét? Zsukov indulatos kifakadása sokatmondó és jellemző: „Kérem, mondja meg a tábornoknak, oda teheti őket, ahova neki tetszik. Azért hoztam őket magammal, mert mondták.”

Nyilvánvaló, hogy a sbirrek az Állambiztonsági Hivatal kopói voltak. Bár a marsall a Vörös Hadsereg legtehetségebb, sokszorosan kipróbált hűségű parancsnoka, nyugati fegyvertársához csak spiclik többretegű, egymást is ellenőrző felügyelete alatt mehet. A „császár fülein” azonban oly bőséges jelenenivalójuk adódott, amelyre aligha számítottak.

Ike ugyanis előkészített vendégeinek egy meglepetésszerű látványosságot.

Az ebéd előtti ejtőzésre az oroszokat a vezéri rezidencia tágas teraszán megterített asztalokhoz invitálták. A tisztiszolgák hűsítőket és aperitifet szervíroznak, mikor a tábornok bejelenti: a szovjet delegáció tiszteletére légitársaságát mutatnak be. Amennyiben a cél csupán a szórakoztatás lett volna, nyilván elegendő, ha az angol-amerikai vadászpilóták néhány ásza megcsillogtatja technikai tudását. A sort valóban a könnyű, nyurga testű Spitfire-ek nyitották meg, őket azonban sűrű rajokban mennydörgő Thunderboltok és nehéz testű, ám villámgyorsan repülő Tempestek követték. Nem akadt a szövetséges légi-erőnek olyan jelentős típusa, mely számos társától övezve el nem dübörgött volna a nyakukat behúzó szovjet vendégek feje felett. A félórás légi seregszemlét a négymotoros bombázók kötelékei zárták. Eisenhower a szemléltető oktatás hatásáról elég-

tétellel jegyzi fel: „A ragyogó napsütésben mindez lenyűgöző látvány volt, és láthatólag nagy hatást gyakorolt Zsukovra.”

Jellemző az ellenérdekelt fél reagálása. Zsukov kitűnő, szovjet mértékkel mérve őszinte, történelmi forrásnak gyakran használt memoárjában egy szót sem ejt a frankfurti látogatásról. Különös módon úgy tudja, hogy június 18-19-e táján (ez az említett vendégeskedés időpontja) Sztálin vidéki dácájában jár, hogy a generalisszimusszal a Vörös téri győzelmi díszszemle részletkérdéseit egyeztesse. Igaz, hogy ez a memoár 1969-ben jelenik meg, a különös amnézia azonban nehezen magyarázható.

Londonban, a Downing Street 10-ben egy testes, húsos arcú, szivarozó férfi me-reng az európai győzelem utóéletének kilátásain. Mikor 1941-ben a szövetség mentőövét odaveti Sztálinnak, Őfelsége kormányát súlyos erkölcsi felelősséggel terheli meg. Az új fegyvertárs viselt dolgai óhatatlanul árnyékot vetnek arra, aki régi elveit feladva, életre-halálra szövetkezik vele. Ugyanis korábban Churchill a kommunizmus eltökélt ellenfele volt.

A történelem már két év múlva benyújtotta az első számlát. 1943 áprilisában egy vadászgató német tiszt farkaskutyája lengyel tiszt maradványait hantolja ki. A Wehrmacht parancsnokság helyszíni vizsgálata valószínűsíti, hogy a föld mélye tömegsír rejtethet. Mivel az SS szinte perverz precizitással könyveli el mérsárlásait, Himmler teljes bizalommal állíthatja: ezt a hekatombát nem az ő halálfejes legényei tornyozták fel. A német rádióadásai április 13-án röpitik világgá a katyni tömegsír megtalálásáról szóló közleményt. A hír Londonban bombaként robban. Itt települt le a Wladyslaw Sikorski tábornok által vezetett emigráns varsói kormány, és a lengyelek tízezrei találtak menedéket a brit szigeten. 1941 után a Sikorski kabinet (fátylat vetve az 1939-es szovjet orvtámadás emlékére) diplomácia kapcsolatot létesített Moszkvával. Tudták, hogy mintegy tizenötezer lengyel katonára esett orosz fogságba. A felkutatásukra és kiszabadításukra tett szívós kísérletek azonban sorra szenvedtek hajótörést a szovjet hatóságok halogató taktikáján. A berlini híradás – melynek hitelességében a lengyelek pillanatig sem kételkedtek – a legszörnyűbb sejtéseiket igazolta. Sikorski – anélkül, hogy Churchillt értesítené – haladéktalanul a Vörös kereszt berlini központjához fordul: indítson vizsgálatot a tömegsír sorstörténetének feltárására. A lépést természetesen Németország is he-

lyesli. A nácioknak ugyan egy tömeggyilkosságon való felháborodásra vajmi kevés erkölcsi alapjuk lenne, ám a katyni ügy kiváló alkalom arra, hogy ezúttal a bolsevizmusra ráhúzzák a vizes lepedőt.

A nemzetközi bizottság vizsgálatának eredményei – melyeket Sztálin fasiszta rágalom-hadjáratnak szeretne minősíteni – megsemmisítőek. Katyn Szmolenszktől nyugatra eső település, mely 1941 őszeig szovjet terület volt. A sírmező feltárása során 4443 lengyel tiszt tetemét exhumálják. Bár mindegyikükkel német gyártmányú fegyver golyója végzett, a tettesek nyilvánvalóan a szovjet állambiztonsági szerv hóhérai voltak. A terület csak tizennyolc hónapja került a német frontvonal mögé, viszont az orvosszakértők szerint a bomlás rombolómunkáját a tetemenek több mint két éve kezdte meg. Másrészt tettük leplezésére a gyilkosok a sírmezőre erdőt telepítettek, nem számolva azzal, hogy így önmaguk ellen szolgáltatnak bizonyítékot. A fácskák kora és a talaj állaga kétségtelenné tette, hogy a szemfedél kb. három éve borult a lemészárolt áldozatokra.

A katyni drámán elborzadó világ a lengyel nép szívéből fakadó fájdalomkiáltásnak, és nem az állítólagos náci propagandafogás miatt szitkozódó Sztálinnak hisz. A brit polgár pedig gyanítani kezdte, hogy Berlin ellen Moszkvával szövetkező kormánya Belzebub segítségével kíván ördögöt üzni.

A szovjet módszerekre vonatkozó újabb figyelmeztetés másfél év múlva érkezett. A Vörös Hadsereg elérte a Visztula keleti partját, és elővédje már látta Varsó külvárosait. A lengyel Honi Hadsereg vezére, Bor-Komorowski tábornok érkezettnek látta az időt, hogy a főváros felszabadítsa önmagát. A mintegy tizenötezer főnyi, jórészt tisztből és katonából álló földalati szervezet azonban csak könnyű fegyverekkel rendelkezett. Az 1944. augusztus 1-jén kirobbant, mintaszerűen megszervezett felkelés egy-kettőre elbánt a német karhatalmi alakulatokkal. Az SS-eket laktanyájukban szorították és körülvették. Néhány nap alatt elfoglalták a vasútállomásokat, távíró- és közhivatalokat. Ezután joggal

Még szent az egyetértés. Az egykori szovjet plakát rajzolója azonban érzékeltetni kívánja, hogy a szövetségesek csak fél lépés elmaradással követik Ivánt.

várhatták, hogy az oroszok átkelnek a folyón, és a lengyel gerillákkal összefogva megtisztítják a várost a német csapatmaradványoktól.

A hadsereg azonban nem mozdult, kísérletet sem tett arra, hogy áttörjön a német védelmen, és kapcsolatot teremtsen a szabadságharcosokkal. Churchill táviratban sürgeti, hogy Sztálin tegye meg a logikus és katonailag célszerű lépést. A generaliszsimusz arra hivatkozik, hogy a nyári nagy támadásban kifulladt Vörös Hadsereg most erőt gyűjt, és képtelen az offenzíva folytatására. A tétlenség valódi oka azonban merőben más. A Honi Hadsereg tagjai természetesen gyűlölik a náciakat, azonban nem mentesek a zsigereiket is átható, ősi lengyel oroszellenességtől sem. A bátor tisztek, akik most halálmegvetően fellázdak a németek ellen, alkalomadtán szembe szállnának a Kremmel is. Az alkalom pedig rövidesen elérkezne, hiszen Sztálin a háború utáni Lengyelországot orosz vazallus állammá kívánja süllyeszteni. A szocialista Polóniának nincs szüksége ilyen hazafiakra. Kerüljük el az új Katynt, a gyalázatos munkát végezze el most az SS.

Még is teszi. Másfél hadosztályt vannak össze. A tüzérség, aknavető, lángszórók, harckocsik és Stukák ellen a Ludow-Krajowának esélye sincsen. E bátor, harcos, rokonszenves nép életerejét mutatja, hogy a reménytelen helyzetben is hatvanhárom napig tart ki a túlerővel szemben.

Varsó mártíriuma megrázza a világot, megmutatja Churchillnek és Rooseveltnek, kivel szövetkeztek. Azt, hogy a tizenötmillió Vörös Hadsereg két hónap alatt sem tud összevonni akkora erőt, mely Varsót felszabadíthatná, nem hiszi senki. A bűrökphár legkeserűbb kortyait azonban Nyugatnak ezután kell kiürítenie. A szövetségesek kísérletet tesznek arra, hogy Dél-Olaszország és Anglia repülőtereiről indított gépekkel fegyvert, lőszer és élelmet dobjanak le Varsó védőinek. Célszerű lenne, ha a főváros légerét elhagyva, a közeli orosz repülőtereken landolhatnának. Itt tankolnának fel, és indulnának haza. Mivel a visszaút üzemanyagának súlyát a lengyeleknek szánt hasznos teher töltene ki, megkészszerződne a segélyszállítás hatékonysága.

A Kreml ura azonban szövetségesei kérését igen barátságtalanul utasítja vissza. Végül engedélyezi a poltavai repülőtér igénybevételét, ám a Honi Hadsereg ekkor már részekre szabadalva vívja haláltusáját.

A szivarozó úr Roosevelt elnökkel váltott üzeneteiben gyakran szól „orosz barátainkról”. Nos, a pirosposztag, kerek fejű, keménykötésű legények most Európa szívében táboroznak, és szoros örláncukat az Északi-tengertől a Bajor-Alpokig feszítették ki. Mögöttük nyolc, egykor szabad, jórészt ezeréves független államiségre visszatekintő ország népe kémleli bizonytalan jövőjét. A nagy műveltségű Churchill bizonyára ismeri Voltaire gyilkos iróniáját, aki ekként fohászkodik Teremtőjéhez: „Csak a barátaimtól szabadítsál meg Uram, az ellenségeimmel majd én is elbánok valahogyan.” Nos, Nagy-Britannia 1945-ben leszámolt ellenségeivel. Barátaitól azonban Európa megnyomorított népei csak negyvenöt év múlva szabadultak meg.

Kutyák és gazdik – alulnézetből

A kutya mint téma hálás, örök és úgy tűnik, kimeríthetetlen. Ezt látszik alátámasztani Pump Károlynak, a Németországban élő bajai fotográfusnak éppen nyomdai előkészítés alatt álló kötete is. Csakhogy az eddig ismert és általánosan elterjedt kutyafotókkal szemben neki sikerült egy meglepően új ábrázolásmódot kitalálnia: kamerájával ugyanis „lelent kutyába”, három éve ilyen kutyaperspektívából fényképezi, láttatja a világot. Pontosabban a kutyákat gazdáikkal. Felvételei rollerre szerelt, alsó állású rejtett kamerával készültek. (A fényképezőgép lenszéje mindössze 8 cm-re volt a föld felszínétől! Ennek műszaki megoldása és technikai kivitelezése Radnóti Miklós érdeme.)

Eddig mintegy kétezerszer kattant a kioldó-zsinór kutyaugyben, a rögzített képeknek azonban csak nagyon kis hányada, mindössze 6-7 százaléka adta vissza a szerző elképzeléseit, aminek magyarázatául szolgál, hogy külön beállítás nélkül készültek. Csupa véletlen szülte, megismételhetetlen pillanatképeket! Közülük ötven hamarosan – a tervek szerint ez év őszén – a mannheimi Panorama Kiadó gondozásában különleges, már-már extrém formátumú fotóalbumban jelenik meg, melynek magassága 33 cm, szélessége mindössze ennek fele! A képeknek éppen ez a vertikális perspektívája, szokatlanul keskeny, nyújtott formája teszi egyéssé a négy különböző országban (Fran-

ciaország, Magyarország, Németország és Olaszország) gyűjtött anyagot. Pump Károly fotóalbuma egy már megkezdett sorozat újabb kiadványaként lát napvilágot, hiszen az Edition Panorama ugyanilyen formátumú könyvekben mutatta be nagy sikerrel New York, Párizs és Toscana szépségeit egy-egy fotóművész szemével. (Budapest – ugyancsak Pump Károly felvételeivel – a kiadó jövő évi terveiben szerepel.)

A könyvben természetesen bajai kutyás gazdákkal is találkozhatunk. Ízelítőül most közülük mutatunk be néhányat.

(Károly Pump: Mensch und Hund – Edition Panorama, cca. 120 oldal.)

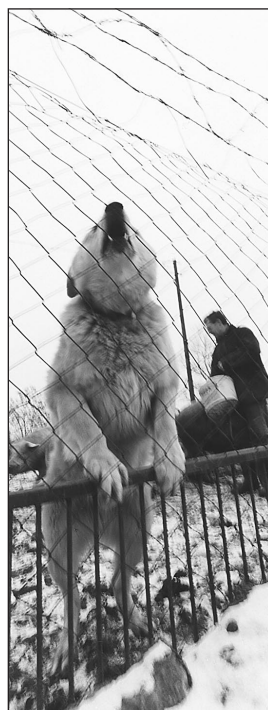
Schmidt Antal

Anyám
és kutyája

Radnóti Miklós
és kutyája

Ivanov Emil
és kutyája

Peller Pál
és kutyája

Egy 20. századi bajai munkássors krónikája

A közelmúltban vaskos kézirat jutott el hozzám a szerző bizalmából. Kiadatlan műről nem szokás ismertetést írni, most mégis úgy érzem, valami hasonlót kell tennem. Elsősorban azért, mert hangsúlyozni szeretném, hogy dr. Kovácsné Sarok Éva *Öt nap apámmal* című kéziratot könyve elejétől végig élvezetes olvasmány, és erényei alapján feltétlenül teljes egészében nyilvánosságot érdemelne. Középpontjában édesapja életútjának bemutatása áll, de érzékeny lélekkel, kitűnő stí-

lusérzékkel köréje festi a jellegzetesen bácskai, többnemzetiségű proletárcsalád mindennapjait és a várost is, amelyhez őt – ez szinte süt a lapokról – lokálpatrióta szenvedély fűzi. „A családról leírt történetek, események a megmaradt visszaemlékezések, kéziratok és egyéb dokumentumok alapján, valamint apám elbeszélései nyomán íródtak” – jelzi bevezető soraiban szerényen, és ez bizonyosul így igaz, de a történet megformálása – ezt ki kell mondanunk – írói teljesítmény.

Mivel lapunk jellege csak néhány részlet közreadását teszi lehetővé, amelyekből a főszereplő édesapa életének csak egy-egy epizódja ismerhető meg, előzetesen szükségesnek tartom néhány szóban összefoglalni az életút egészét.

Sarok István 1912-ben született. Családja akkoriban a vaskúti szőlőhegyen lakott – apja ott vincellérekedett – egy földes padlójú, szegényes tanyán. Hat elemi végzet, az utolsó éveket a bajai Vöröskereszt téri iskolában, majd lakatosnak tanult, de köz-

ben-közben kereső munka után is kellett néznie. Megtapasztalta a múlt század első felének mindenféle nyomorúságát: a keserves nélkülözést, a háborút, a hadifogság gyötrelmeit. Élete később sem volt könnyű. Évtizedekig a bajai posztógyárban dolgozott. Megbecsült munkaerő volt, találmányos újító, művezető, de a megélhetéért késő estékig „fusizni” is kényszerült.

Lánya így idézi elénk alakját: „Az apám egész életében szeretett volna egy robotot. Mégis biciklin járt, csiptetővel a nadrágja szárán és svájci sapkával a fején ... az apám soha nem tanult meg helyesen írni – mégis mindent tudott a világról, az embekekről, az örömről, a bánatról, a boldogságról és a szenvedésről ... az apám egyszerű ember volt, nem volt soha sem pénz-

ze, sem vagyona – mégis tudott nevetni és nevetetni minket egész életében.”

A műből *Apám történetei* címmel néhány olyan részletet közlünk lapunk mostani és következő számaiban, amelyek a hajdani életviszonyok bemutatásán kívül néhány nevezetes bajai személyiség alakját is felidézik.

Bálint László

Apám történetei

Flesch úrnál

Ha visszagondolok, nagyon szép gyerekkorom vót, mindig könnyes lesz a szemem, ha a lábam alatt érzem a bácskai sárgahomokot, a kezemmel néha ösztönösen végigsimítok a nyakamon, mintha még most is ott lennének a homokszemek. A számban érzem a szőlőkacsok kesernyés, savanykás ízét, és ez az íz gyakran belemar az emlékezetembe. Csakúgy, mint az anyám által főzött bablevesek íze, azóta sem főzte úgy senki a babot. Olyan sűrű volt a tészától, hogy megállt benne a kanál. Az vót a jó, az igazi. Nagyon szegények vótunk, de én ezt a szegénységet akkor nem értettem. Sőt jól éreztem magam benne. Az enivalót, azt anyánk mindig megteremtette, a többi pedig nem is vót fontos. A rongyos ruha, lekopott cipőtálp pedig fel sem tűnt, hiszen mindenkinek ilyen vót ott a környéken. Vót zódségünk, krumplink, szalonnánk. Ezek voltak a legfontosabb élelmiszerek. És anyánk, mint egy varázsló, szinte uralkodott a nyomor felett, és úgy fogadtatta el velük a nélkülözést, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne az.

Eszünkbe sem jutott, hogy másként is élnek emberek.

Pedig éltek. Ezt akkor vettem észre, amikor már bejártam Bajára, a Vöröskereszt téri iskolába. De mongyak valamit?... engem sohasem érdekelt a mások gazdagsága.

Egyszer azt üzenté a tanító, hogy hívasam be a szüleimet, mert beszélni akar velük. Apám magára öltötte az egyetlen ünnepi ruháját, fekete öltöny, fekete mellény, fehér ing, kalap, és bement az iskolába.

– Sarok úr, a maga fia nagyon jó tanuló. Kár lenne őt kivenni az iskolából. Tudja, kevés ilyen jó eszű gyerek jár ide. – Apámnak büszkén dagadt a melle, egy-két percig. Aztán keservesen előadta:

– Jaj, tanító úr ... kérem ... szegények vagyunk mi, nem tudom én őt tovább taníttatni, egyszerű vincellér vagyok csak,

örülünk, ha enivalónk van... – Csak forgatta a kalapját a kezében, csak szorongatta... és toporgott. Állt egyik lábáról a másikra és nézte a tanítót, mint aki érzi, hogy majd az megoldja, mert aki az ő egyszemfiát így dicséri...

Hirtelen – azt mesélte később – olyan szegénynek érezte magát, mint még soha. Talán szégyellte is ezt a szegénységet, akkor ott, a tanító úr előtt, pedig nem ő tehetett róla, ő csak dolgozott egész életében, mégsem keresett annyit soha, hogy módosabb gazda lehessen belőle. Hogy taníttassa az egyszem, szeretett fiát.

Mert a lányok, az ugye más, azok majd férhő mennek... na de a gyerek? Hogy legyen így nyugodt a lelke...

– Hát majd megbeszélem otthon a feleségemmel... – valahogy... csak ráveszem...

A tanító némi szünet után még hozzátette: Van itt egy mester, a Flesch Artur, lakatosmester, ő elvállalná a fiút, ha ledolgozná neki.

Így lettem aztán ipari tanuló a hatodik elemi iskola után a Flesch Arturnál. Flesch úr egy igazán jó szándékú zsidó ember vót. A tanító ajánlására maga mellé vett, és a megállapodás szerint én ledolgoztam neki a tanítást.

Nagy szó vót ám akkoriban egy olyan magamfajta kis ördögnek szakmát tanulni. Nekem, akinek csak egy pár cipőm vót, abban jártam télen-nyáron.

Szóval Flesch úr...

Apámék egyszer beszélgettek róla anyámmal, és apám azt mondta, hogy a Flesch úr az zsidó. Persze az, hogy zsidó, nem vót le semmit sem abból az értékéből, hogy én Flesch úrhoz járhatok tanulni. Igazából én most találkoztam először ezzel a kifejezéssel, hogy valaki zsidó. De rögvést napirendre is tértem felette, hiszen ahogy mi svábok vagyunk, ahogy a szomszédban laknak a bányók (bunyevacok), hát úgy nyilván vannak zsidók is. Na és

persze vannak magyarok is, ilyen vót a tanító úr is például. A zsidó is efféle lehet – gondoltam – meg aztán mi közöm nekem hozzá. Vele is svábul beszélhettem, mint odahaza.

A Flesch úr azzal kezdte első nap az okítást, hogy megkérdezte tőlem:

– Na fiam, Pista... ugye így hínak? ...na jó.. hát reggeliztél-e már?

Hát mit is mondhattam vóna.

– Tetszik tudni, most siettem, hogy ideérjek időben a Flesch úrhoz, és hát ... nem vót rá elég idő.. de a Mama ... az pakolt nekem ... egy kis kenyeret, szalonnát – mutattam a tarisznyámba.

Flesch úr nem túl magas, sovány, fekete hajú ember volt. Nagy, görbe orrán lógott a szemüvege, és az üveg fölött nézett ki rám, a fekete keret mögül. Olyan szigorúnak látszott így első pillantásra, de később bebizonyosodott, hogy nagyon is lepény szíve volt.

– Jegyezd meg, kisfiam, hogy az első mindig a reggeli... a kenyér. Utána aztán nekiállhatunk a munkának. Mert nehéz munka lesz ez, majd meglátod... De – és itt felemelte a mutatóujját, kivárt egy kicsit, majd megismételte a „de” szócskát – de szép! Nagyon szép az, amikor megtanulod majd a vasat megformálni. Mert nem csak zárat, meg lábosokat lehet ám javítani, hanem gyönyörű vas-virágokat is lehet ám csinálni.

– Na – gondoltam magamban – ez is kezdi ezt a szépséget, mint otthon a Papa a szőlőműveléssel. Mindazonáltal érdekelt a dolog, olyan új volt itt minden. A szerszámok, a műhely... ilyen helyen eddig még nem jártam.

Flesch úr felesége kiabált ki az udvarra, hogy kész a reggeli, menjünk!

Hát nem mondom, nem volt ellenemre a dolog.

Ez aztán itt igazán jól kezdődik, gondoltam magamban, csak nehogy később legyen valami rossz fordulat. Mert azt már

megszokta az ember gyereke, ha egyszer valami túl jól kezdődik, annak nemigen van jó vége.

De mindegy. Most itt másról nem kell gondózkodni. Meg kell felelnem Flesch úrnak, hogy kitaníccson, mert különben dolgozhatok Papa mellett a szőlőben, életem végéig sűrű madárcsicsergés közben.

– Na gyerünk – invitált Flesch úr kedvesen. Mentem is utána, követtem, mint egy kutya. Hatalmas konyhájuk volt a Flesch úréknak, akkora, hogy talán belefért volna a mi egész lakásunk is. Igen csodálkoztam ám, amikor oda beléptem. Nemcsak azért, mert nagy vót, mert tágas vót, hanem olyan szép, de olyan szép vót ott minden – hú – hogy egyszeriben én azt el sem tudnám mesélni. Kifényesített rézüstök, kanalak, mozsarak. Szép képek a falon, az ablakokon gyönyörű csipkefüggönyök. Csak ámultam, bámultam, mint egy szentélyben. Észre sem vettem, hogy szinte cöveket vert a lábam, és csak jártattam a tekintetemet körbe-körbe.

– Jaj, de szép itt minden... sóhajtottam.

Fleschné asszonyság elnevette magát:

– Na.. gyere már közelebb... ne félj, kicsi fiam. – Nem fétem én... csak egy kicsit „födbegyökereztem”. Ha az én anyámnak ilyen szép konyhája vóna...

Aztán jött az asztal. Középen, a konyha közepén terpeszkedett, körülötte székekkel. A székeken párnák, masnik meg egyebek. Ez nem is érdekes, hanem ami az asztalon vót... vót ott minden. Sült tojás, egy csuporban tej, egy tányéron vaj... túró.. tejföl... és egy másik csöblekben gőzölgő feketekávé.

Flesch úr ezen idő alatt odament a mosdótalhoz, és alaposan megmosta a kezét, majd a felesége hozott egy zománcos, nagy fülű kancsót, és abból még le is öblítette az ura kezét.

– Így ni – mondta – most már ehetünk ám, én is éhes vagyok. Ülje le, fiam.

– Na, mit tanulál ma tőlem legelőször? – kérdezte felvont szemöldökkel.

– Hát... hát hogy a kenyér... az a legfontosabb dolog, így reggel!

Flesch úr hátradőlt a széken és nevetett, hogy csak úgy rázta a nevetés. Mondta is a felesége: – Hagyja már abba Artur, mert még megfullad a végén. – Hirtelen nagy csend lett, lélegzetvisszafojtott levegő vibrált körülöttünk.

– Hát Eszti – fordult az asszonyhoz – még ilyent nem hallottam, hát mivel kezdjük a mai napot, te számár? – nézett le rám. – Hát nem elmagyaráztam neked, amikor körbevittelek a műhelyben, a szerzőszámok nevét?

Csak hallgattam zavartan és nem tudtam, mit is mondja most így hirtelen.

– Na de igazad van, fiam, most együnk, majd aztán, ha kimegyünk a műhelybe, ott beszélünk a munkáról, igaz-e? – Elém tette a kenyeret egy fonott szakajtóban, abból kellett kivenni, nem ám csak úgy rá az asztalra, mint otthon.

A szép zöld, tejuveges konyhaszekrényből a mesterné asszony kicsike bögréket vett elő. Összeakadt a tekintetünk, szép zöld szeme volt a mesterné asszonynak és gesztenyebarna haja, mint anyámnak.

– Pista fiam, ezentúl minden reggel így együtt reggelizünk, amikor itt vagy nálunk – jelentette ki Flesch úr –, mert hogy így reggel igencsak megéhül az ember... igaz-e? Na és aztán meg dógozunk majd, mint a veszedelem...

Szerencsém volt, hogy akkoriban Flesch úr felvett inasnak. Utólagosan belegondolva ez az időszak életem egyik meghatározó korszaka volt.

Nemcsak azért, mert egy igazi, valódi mesterhez kerültem, hanem azért is, mert felnéztem erre az emberre. Szaktudásán kívül egy jóságos, szeretetre méltó embert ismertem meg. Eszti mesterné asszony ugyanilyen jószívű és nemes ember volt, méltó társa Flesch úrnak. Egyszer majd én is ilyen feleséget akarok magamnak – gondoltam. Flesch úr tudását, szavait, mozdulatait lestem, utánóztam, és belevestem az agyamba. Minden, amit mondott, minden, amit csinált, nekem nagyon tetszett. Megtanított bizonyos helyzetekben viselkedni is, amit mi otthon a tanyán természetesnek vettünk, az itt egyszeriben más értelmet kapott. Csodáltam mindemellett az életkörülményeiket is, én még tehetősebb ember házában annak előtte nem jártam. S most hirtelen kitértem előttem egy másik világ.

Jé, hát így is lehetne élni... gondolkodtam is rajta magamban, amikor hazafelé baktattam az első délutánon. Flesch úrék például a vizet nem egy merőkanálból isszák, mint mi, a vizespadra állított vödörből, hanem szép üvegpohárból. Anyám otthon a vödört minden nap telehozta friss vízzel, az oldalára akasztott egy merőkanalat, az is ütött-kopott vót, és aki szomjas lett, az merített a vízből.. szóval így... merített és kortyolt. Tetejében azt hittem, hogy ezt mindenki így csinálja.

Még sohasem fordult elő velem, hogy szégyelltem a szegénységünket. Hirtelen döbbsentem rá, hogy anyánk úgy etette meg velünk hetente többször is a krumplit üresen, egy kis zsírral meglocsolva, mintha csak mannat ennénk. Mintha ünnepi eledel lenne. Pedig csak krumpli vót az...

Én idáig azt hittem, hogy mindenkinek csak egy pár cipője van, és azt hordja télen is és nyáron is, közben pedig mezítláb is jár, hogy kímélje.

Flesch úréknál az asztalon hímzett terítő volt, nálunk öreganyám csak akkor tett fel egy ilyent, amikor a tanító ár gyött hozzánk egyszer. Meg ünnepnapkor...

Na és a tányérok is, amiben ettünk, szép... gyönyörű fehér, olyan úri mintás tányérok voltak. Nálunk otthon meg anyám tányérjai olyan repedezettek voltak, a sárgásbarna fajanszon úgy futottak a vékony repedések, mint a pókhálók.

Én eddig azt hittem, hogy csak a királyok, bárók és grófok reggelizhetnek így.. na de hogy még a Flesch úr is.. aki pedig csak földi haladó...

Flesch úr mosolygott. Talán látszott rajtam, hogy úgy elfogott az élet gyengesége. Pedig aztán igyekeztem ám természetes lenni, mintha nálunk is minden így vóna. Amikor például a mesterné asszony az asztalra tette a gőzölgő feketekávéét, már magamhoz is tértem. Határozott mozdulattal fogtam a kávékancsót, és megcéloztam vele egy piros pettyes bögréét, amolyan három decis lehetett, és csurig töltöttem kávéval. Alig maradt valami az edény alján. Gondoltam is magamban, mi az.. a mesterék nem isznak?

– Jé – kiáltott fel a mesterné asszony – te ennyi kávéét megiszol?

– Meg hát... – vágta rá.. majd kicsit bizonytalanabban hozzátettem: mindig ennyit iszom.

A napfény, emlékszem, akkor öntötte el a konyhát, és nem jól láttam a mester úr tekintetét. Csak a hangja jutott el hozzám:

– Ez nagyon erős kávé, amit az én Edittem főz, ez nem olyan, mint amit a tejeskávéhoz főznek az asszonyok... Ebből ennyit hárman szoktunk meginni.

– Igen? – csodálkoztam, de most már nem akartam elárulni, hogy én még soha életemben nem ittam ilyen kávéét, anyámék ezt nem főzték soha. – Én mindig ennyit iszom – jelentettem ki.

– Ja, az más... Ha te ennyit iszol... akkor neked ezentúl ennyit adunk reggel! Majd Edit főz még egy adagot. Itt a cukor, tegyél bele,... mert így keserű!

Keserű volt az a kávé még cukorral is, egy hét múlva is borzongtam az íztől, és egy hét múlva is magamon éreztem a mesterné asszony csodálkozó tekintetét, amikor azt látta, hogy egyszuszra lehajtom az egészet.

Így ittam meg életem első feketekávéját.

Sírkeresztek nyomán

(A bajai IV. utászzászlóalj a keleti fronton 1942-43-ban)

1. rész

„Felavatták vasárnap a házi utászok csapatzászlóját” – adta hírül a Független Magyarország című bajai lap 1942. április 27-én megjelent hétfői száma. A tudósító szerint a Szentháromság téren megrendezett ünnepségen mintegy 10-12 ezren vettek részt. A legfőbb Hadúr és a honvédelmi miniszter képviselőjében egy altábornagy jelent meg a zászlóavatáson. Az előkelőségek, a tisztikar hozzátartozói a városháza előtt felállított hídszerű emelvényen foglaltak helyet, a köznép pedig a teret övező járdákon állt sűrű sorokban.

Az ünnepséget a katonazenekar által megszólaltatott Himnusz vezette be, majd Bernhart Sándor polgármester, megbízott főispán köszöntötte a zászlóaljat. Elmondta, hogy a csapatzászló egyik oldalát Nagy-Magyarország címere, a másikat pedig Szűz Máriának, hazánk patronájának a képe ékesíti. Beszélt ezeknek a szimbólumoknak a jelentéséről, időszerűségéről: „A szűzmáriás zászló most kelet felé mutat. A boldog Nagy-Magyarországhoz a keleti pogányság birodalmán keresztül vezet az út” – mondta többek között. A zászlót a polgármester felesége adta át a csapatnak. Ezután a római katolikus és az evangélikus egyház táborigazgatói áldották meg a lobogót. Végül a zászlóalj képviselője mondott köszönetet a megtiszteltetésért. A tudósító megjegyezte, hogy az ünnepségen négyszer hangozott fel a nemzeti Himnusz.

Az eseményen édesanyammal én is jelen voltam, mert a IV. utászzászlóalj katonái között ott volt apám is, akit sorsa most a távoli orosz frontra szólított. Hatvanhárom év távlatából a zászlóavatás részleteit már nem tudom felidézni, arra azonban emlékszem, hogy milyen izgalommal kerestem apámat a díszlépcsőben elvonuló katonák között.

– Ott van édesapád – mondta egyszer csak a kezemet megszorítva anyám, és magasra emelt, hogy lássam. Mindhiába! A személyiségüket veszített, egyenruhás, páncélsisakos, feszes vigyázzban elhaladó katonákat nem tudtam megkülönböztetni egymástól.

Ekkor már közel egy éve, pontosabban 1941. június 27-e óta hazánk is hadiállapotban volt a németek által június 22-én megtámadott Szovjetunióval. Valójában már 1941 áprilisában hadviselő féllé váltunk a németek oldalán, amikor Hitler felszólítására a mi hadseregünk is megtámadta Jugoszláviát.

Elfoglaltuk ugyan Bácskát, Mura-öket és a baranyai háromszöget, de ezzel az úgynevezett „fegyveres semlegesség”, a „területgyarapítás háború nélkül” politikája csődöt mondott, s a végletekig megromlottak kapcsolataink a szomszédos államokkal. Amikor aztán Németország a Szovjetunióra támadt, s belépett a háborúba Románia és Szlovákia is, félve a „revízió revíziójától”, az első, illetve a második bécsi döntés nyomán visszacapott területek – a Felvidék déli sávja, Észak-Erdély, a Székelyföld egy része – elvesztésétől, kormányunk is elküldte hadüzenetét a Szovjetunióknak. December 7-én Angliának, 12-én pedig az Amerikai Egyesült Államoknak is hadat üzentünk. Politikusaink és tábornokaink többsége mintha elfeledte volna az intelmet: a „kis államok ne merészkedjenek oda, ahol a nagyhatalmak verekszenek.”

1941 júliusában hadvezetőségünk a keleti frontra irányította a mintegy 45 ezer katonából álló Kárpát-csoportot, valamint a hasonló létszámú és viszonylag jól felszerelt Gyorshadtestet. Ez utóbbit azonban – nehéz küzdelmek és jelentős veszteségek nyomán – a honvédezők novemberben kivonta a hadrendből. A német politikai és katonai vezetők ezt akkor még eltűrték, bár ragaszkodtak ahhoz, hogy a hazaszállított harcoló egységeket a magyar hadvezetőség úgynevezett megszálló dandárokkal pótolja. Amikor azonban 1941 novemberében Moszkva alatt elakadt a támadás, majd decemberben a szovjet hadsereg 100-150 kilométerrel visszavetette a német haderőt, egyszeriben nagy szükség lett a magyar bakákra.

1942 elején Ribbentrop német külügyminiszter megállapodott Horthy kormányzóval és Bárdossy miniszterelnökkel, hogy Magyarország az eddiginél jelentősebb mértékben vesz részt a Szovjetunió elleni hadjáratban. A külügyminiszter nem titkolta, hogy Magyarország további területi igényeinek kielégítése a háborúban való részvételünk mértékétől függ. A diplomatát a katonai egyeztetésre érkező Keitel vezértábornagy követte, aki már azt is közölte a magyar vezérkarral, hogy Hitler igényei szerint Magyarországnak 15 harcoló és 8 megszálló hadosztályt kell kiállítania. Amikor a magyar katonai vezetők – Bartha és Szombathelyi vezérezredek – ezt lehetetlennek minősítették, nyomós érveként ő

is megemlítette a számunkra kedvező bécsi döntéseket. Végül a német igényeket 9 gyalogos és egy páncélos hadosztályra sikerült lealkudni.

A tárgyalásokat azonnal követte a 2. magyar hadsereg megszervezése. A mozgósítás március hónap második felében kezdődött meg. Radnóti Miklós versét idézve: „szálltak a gyors behívók, szaporodtak a verstöredékek, / és szaporodtak a ráncok a szépmosolyú fiatal nők / ajka körül s szemek alján”. A felállított gyalogos hadtestek 3 hadosztályból, a hadosztályok pedig két ezredből álltak. Egy hadosztály létszáma 13 500 fő volt. Ezeket a seregtesteket egészítették ki a hadtest és hadsereg közvetlen alakulatok: híradózászlóaljak, légvédelmi és gépvontatású tűzérosztályok, utászzászlóaljak, önálló huszárszázadok, kerékpáros zászlóaljak; hadtápszászlóaljak, vonatszázadok és munkásalakulatok.

Apám is megkapta SAS behívóját. A mozaikszó jelentése: sürgős, azonnal, sürgős. Bevonult hát a bajai utászlaktanyába, részt vett a már említett zászlóavatáson, majd május elején – a 2. magyar hadsereg első szállítási lépcsőjében – zászlóaljával a frontra utaztatták. A katonai szerelvények útja a Jablonkai-hágón – Radomon – Lublinon – Breszt-Litovszkon át Szmolenszkbe, majd innen Gomel érintésével Orelbe vezetett. Ez utóbbi helyen a 7. könnyű hadosztály és a hadtestparancsnokság rakodott ki. Május hó 3-án a parancsnokság Kurszba települt, a 7. hadosztály pedig közel 200 kilométeres gyalogmenet után ért ugyanide. Míg a nagykanizsai 9. hadosztály közvetlenül Kurszba érkezett, a komáromi 6. könnyű hadosztálynak szállítási nehézségek miatt Csernyigovban kellett elhagynia a vonatszerelvényt. Innen indultak gyalogmenetben Kurszka térségébe. Menet közben támadást intéztek a Szeregyina-Buda környéki partizán támaszpont ellen, s jelentős veszteségeket szenvedtek. A bajai IV. utászzászlóaljat Vorozsbára irányította a felsőbb parancsnokság, május 14-én azonban Putyivban kellett kirakodniuk.

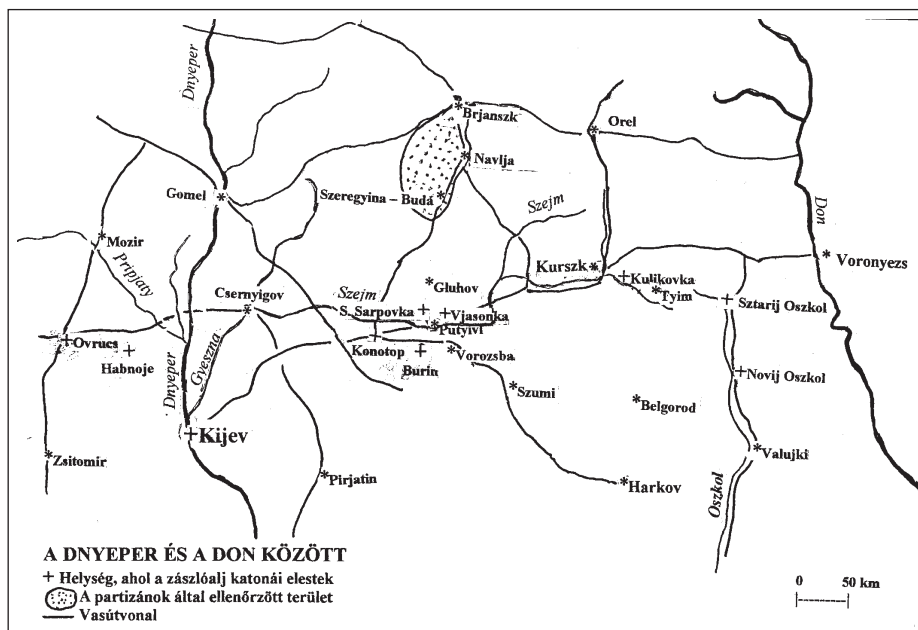
A IV. utászzászlóaljjal csaknem azonos időben indították útnak Tápiószőlősről a 401. számú különleges munkaszolgálatos századot. Ezek a nem harcoló, úgynevezett „muszos” egységek kiegészítő szolgálatot láttak el a fronton: lövészárkot ástak, fedezékeket, utakat építettek, lőszerrel szállítottak.

tak, aknákat szedtek fel. Soraikban sok volt a valamilyen okból megbízhatatlannak minősített személy, illetve ide hívták be a zsidó származású férfiakat is. Szomorú sorsukról Kossa István – a későbbi miniszter – írt még 1946-ban könyvet a *Dunától a Dnig* címmel. Ez a mű ugyan távolról sem tárgyilagos, témánk szempontjából mégis fontos, ugyanis a IV. zászlóaljnak és Kossa századának az útja néhányszor keresztezte egymást a végtelen orosz földön.

Először május 20-án, szerdán találkozott a két egység: „Délre értük el a Szejm folyót. A híd fel volt robbantva. Egyszer már helyreállították, de a partizánok újra felrobbantották. A híd mellett drótköteles kompátkelést szerveztek. Vesztünkre akkor értek oda a bajai utászok is. Nekünk meg kellett várni, míg egy egész zászlóaljat áthajókéznak” – írja művében Kossa. A Szejm folyó a Gyeszna mellékága, nagyjából a Konotop-Kurszk vasútvonallal párhuzamosan, attól mintegy 10-15 kilométerrel északra kanyarog.

A két egység május 21-ére virradóan Putyivl városában éjszakázott, majd hajnalban munkába indultak: „A városon meggyünk végig. Szinte teljesen kihalt. Századunk előtt utászok négylovas, hosszúra nyújtott derekú kocsikkal. Valahova erdőbe megyünk. Fát fogunk kitermelni a felrobbantott hídhoz. Hosszú erdei út után kis tisztás, a tisztás szélén gyönyörű tavacska. Mintha tengerszem lenne. A tóparton pár ház, parányi falucska. Olyan békés a hangulat!” – emlékezik vissza erre a napra Kossa.

A valóságban ez a falu, Szpadsina – Putyivltól 8 km-rel nyugatra – katonáinkra nagyon veszélyes volt. Május 21-én még ötven, 22-én azonban már csak 15 kilométerre voltak tőle azok a partizán csoportok, amelyek május 15-én – mintegy 1200-an – Szidor Kolkap tábornok vezetésével kitértek Szeregyina-Buda térségéből, és a csaknem összefüggő erdők védelme alatt Putyivl felé közeledtek. Céljuk az volt, hogy kisebb csoportokban működve elvágják a Kurszk és Harkov felé vezető utánpótlási útvonalakat. Kolkap tábornok a háború előtt Putyivl város tanácsának elnöke volt, kiválóan ismerte a környéket. A partizánok előnyét a gyengén felszerelt magyar megszálló alakulatokkal szemben az is növelte, hogy csoportjaikban sok jól felfegyverzett sorkatona is harcolt. Ők még 1941 nyarán a német fogság elől húzódtak a brjanszki erdőbe. A IV. utászszázlóját – a műszaki jellegű feladatok ellátása mellett – szükség esetén a partizánok ellen kívánta bevetni a felsőbb parancsnokság.

Május 24-e, pünkösdvasárnap. Ünneplésén, a munkaszolgálatosok pihentek, az utászok pedig az esti órákban Putyivltól északra – a várost fedezve – megütköztek a nehéz fegyverekkel is támadó partizánokkal. A harcok folytatódtak hétfőn és kedden is. A vasárnap éjszaka megeredt hideg eső reménytelenül zuhogott ezekben a napokban, sártengerré változtatta a talajt, feláztatta az utakat, s hömpölygő folyóvá dagasztotta a Szejm vizét. Mintha a természet is fokozni akarta volna a katonák szenvedéseit.

A IV. utászszázlójának egységei nem voltak elégségesek a partizánok feltartóztatására. Kolkap *A brjanszki erdőtől a Kárpátokig* című művében így összegezi: „Mire megvirrad, minden falut megtisztítottunk az ellenségtől, csupán Sztaraja Sarpovkában állanak még ellen, de ott is csak addig, amíg egyik csapatunk behatol a szpadsanszki erdőbe, és onnan a hátukba kerülve lecsap rájuk.” Az utolsó ellenállók éppen a IV. utászszázlójának katonái voltak, akik Földi Pál hadtörténész szerint a május 23-tól 26-ig tartó súlyos harcokban 76 halottat és 32 sebesültet veszítettek. Egy másik forrás – a *Béke poraikra...* című dokumentum-émlékkönyv – ezeknek a harcoknak 21 elesett katonáját név szerint is megemlíti. Ez a névsor azonban nem teljes. Megtudjuk viszont belőle, hogy Sztaraja Sarpovkánál már szombaton meghalt egy katona, hétfőn pedig ugyanitt 15-en estek el a zászlóaljból. Három utász a közeli Vjasonkánál, egy Konotopban, egy pedig Burinban vesztette életét. Az esetek között egy bajai katonát is találunk. Feltételezhető, hogy az ötvenöt meg nem nevezett zászlóaljbeli katona is ezekben a

helységekben, elsősorban Sztaraja Sarpovkában és Vjasonkában halt hősi halált.

Putyivl katonai temetőjéről a következőket olvashatjuk az emlékkönyvben: „A település Északkelet-Ukrajnában, a brjanszki erdő déli részén, a Szejm folyó jobb partján, Gluhovtól 40 km-re D-re, a kijeveskurszki vasútvonaltól 15 km-re É-ra fekszik. A Kurszk irányába felvonuló 2. hds. bajai IV. utászszázlójának, illetve műszaki alakulatainak 1942. május 23. és 26. közötti, partizáncsoportok elleni súlyos harcokban elesett honvédeit temették el katonatemetőjében.” Tizenhármukat itt, hármukat pedig az ugyancsak közeli Burinban földelték el, a többiek nyugvóhelye azonban ma még ismeretlen.

E pünködsdi szombat és a következő hét szerdai napja között tehát 76-an váltak a háború áldozatává azok közül, akik a zászlóavatáson alig egy hónappal előbb még hozzátartozóik és Baja város polgárai előtt meneteltek a Szentháromság téren.

*

A Putyivl környéki harcok után IV. zászlóalj folytatta útját Kurszk felé. A 200 kilométeres utat megtehetették a Konotop-Kurszk vasútvonalon, de az sem kizárt, hogy az út egy részét gyalog hagyták maguk mögött. A 401-es munkásszázad ugyancsak Kurszkba tartott. Ők június 14-én indultak el Vorozsbáról, s egyheti gyaloglás után érték el a várost. A frontvonal ekkor Kurszktól mintegy 50-60 km-rel keletre húzódtott.

Horthy István főhadnagy, kormányzóhelyettes inasa, Farkas György – egyébként dávodi fiú volt, aki tanulmányait a bajai Állami Polgári Fiúiskolában végezte – harctéri naplójában így ír a városról:

„Kurszk a legközelebbi város hozzánk, itt van a magyar parancsnokság is. Szép, nagy város lehetett, mert 500 000 lakosa volt... Az emberek, akik alig vannak a városban, rettenetesen soványak, rongyosak. A házaknak több mint fele rom... Aki tehetett, elmenekült, aki itt maradt, az mindennel leszámolt. Kerítés nincs, az itt felesleges, mert minden egy gazdáé. Járda van néhol, de beton- vagy aszfaltút csak egy van, máshol gödrös, sáros. Villamos nem jár, a forgalom azonban az egyetlen úton olyan nagy, hogy percenként (megolvastam) 40 autó megy el. Igaz, mind katonai, legtöbb német. Katonáság rengeteg van. Van itt német, magyar, olasz, szlovák, lett, lengyel és sok más. Venni üzletben nem lehet, mert egy-két üzlet van csak... A piac olyan, mint nálunk a Teleki tér, csak az nagyon-nagyon tiszta ehhez képest. Itt lehet venni képet, kukoricalisztet, mahorkát, rozstot, és minden más apróságot. A mérőeszköz a pohár, a fizetőeszköz cigaretta, márka, rubel és kenyér. A kenyér a legdrágább, 1 kg kenyér 32 pengő. Van itt egy katonatemető is. 250 magyar halott van itt eltemetve. Német sokkal több. A várost most is sokszor bombázzák az oroszok. A reptér ettől a várostól délre van 23 km-re, minden lakott helytől távol... Egy erdőben van fölverve a táborunk, ahol rajtunk kívül sok más katonaság van. Csendőrség, utászok, munkásszázadok.”

Elképzelhető, hogy a Farkas György által említett utászok éppen a bajai zászlóalj. Ha igen, akkor ők is átérték a június közepétől egy hétig zuhogó „rettenetes esőt”, a szeles, hideg napokat és éjszakákat. Június 20-án már biztosan Kurszkban vannak a bajai utászok is, mert Kossa arról számol be, hogy „munkára az állomásra jártunk. Szöges dróttekerceket kellett a vagonokból egy nagy térre kihordanunk. A 25-30 kilós tekercs kettőnknek kibíratatlan súlyt jelentett. A munkát a bajai utászok irányították. Ruhánk egynapi munka után cafatokban lógott le rólunk. Kezünket a szeges, rozsdás drót marta véresre. Most már nemcsak a lábunk, de a kezünk is tele volt gennyesedő sebekkel. Szerencsénkre csak két napig maradtunk ezen a helyen.”

Június végén aztán meglódult a német hadigépezet. Az úgynevezett Weisch hadseregcsoport 28-án, vasárnap hajnalban támadást indított a Kurszktól keletre eső körzetből a Brjanszki Front bal szárnya ellen, a 6. hadsereg pedig két nappal később indult el a Délnyugati Front jobb szárnya ellen, s rendkívül erős légi támogatással áttörték az orosz védelmet. Megnyílt előttük az út a Don folyóhoz.

Ebben a hadműveletben a keleti frontra addig kiérkező magyar egységeknek (mintegy 88 000 fő) az volt a feladatuk, hogy törjék át a Tyim város előtti orosz védővonalat, majd Sztárij Oszkolon túlhaladva zárkózzanak fel a Don vonalára. Ezt a feladatot hadseregünk teljesítette: első egysége június 8-án, a zöm pedig 10-én elérte a folyót. A német és a magyar haderő mintegy 150-170 kilométert nyomult előre, az oroszok pedig visszaszorultak a Don mögé.

A IV. utászzászlóalj is részt vett ebben az ütközetben: 28-ára virradó éjszaka Popovka község közelében a 401. munkásszázaddal kaput nyitott az orosz aknazáron. Kossa így számol be a történekről: „Az út, amelyet mi aknáztunk, tulajdonképpen aknkapu lett, amelyen most már a tankok veszély nélkül közelíthették meg a hidat, mely egy meglehetősen mély szakadék felett húzódott. A híd szerkezete között utászok semlegesítették a robbantószerkeket.

Egyszer csak mintha a végítélet következett volna be. Rengett, recsegett, bömbölt, sivított, zúgott, égett, harsogott itt az ég és a föld. Ezer és ezer ágyú okáda a tüzet magából... Száz és száz repülőgép keringett sorban, le-lebukva egy-egy bizonyos ponton, és ontották magukból a pusztulást... A velünk szembeni domboldalra szerpentinút vezetett fel. Ott húzódtak felfelé a tankok. A domb hosszában pedig hason csúszva kúszott a magyar és német gyalogság. Odább pedig furcsa dolgokat láttunk. Azok az alakok, akik eddig kúszva, szökdécselve húzódtak a dombtetőre fel, most egyszer egyszer felemelkedtek, hogy aztán végleg fekvé maradjanak.”

Az áttörést követően a IV. zászlóalj utászai és a munkaszolgálatosok több napon át aknákat szedtek az elfoglalt területen. Július első napjaiban már Tyim város közelében dolgoztak. „Dús, zöld fűvű rét. Ezt kell átkutatnunk az országút két oldalán. A bajai utászokhoz osztottak be bennünket. Veszprémi nevű őrmester a parancsnok. Kivételesen rendes embernek hisszük az első percekben. Csak húzókötéllal engedni felemelni az aknákat... Délután borzalmas szerencsétlenség történt. A fiúk elbízták magukat. Eddig minden akna, amit csak találtunk, nyomásra volt beállítva... Hiába volt az őrmester intő, óvó szava is, a fiúk most már húzókötéllal szedték az aknákat. Kellner Gyuri is talált egyet... Amint felemelte, abban a pillanatban óriási dörrenés, és Kellner holtan zuhant le. Egész testét felszakította az akna” – számol be szövegének első halálesetéről Kossa.

Forrásaink szerint június 28-a és július 8-a között a IV. utászzászlóalj a Kurszk-

Kulikovka-Tyim-Sztárij Oszkol útvonalon haladt előre. Útjukat katonasírok jelölik: 28-án Kulikovkánál, június 8-án pedig Sztárij Oszkolnál vesztették el egy-egy bajtársukat.

Horthy István kormányzóhelyettes repülőegysége július 10-én indult el Kurszk körzetéből, hogy ugyancsak Sztárij Oszkol közelébe települjön át. Farkas György a következőket írja naplójában a látottakról: „...útnak indultunk az új reptérre. Az úton rengeteg lovas kocsi 20-30 km hosszan. Az út rettenetes poros... Szörnyű, ahogy a nyitott kocsiban kinézünk. Kurszk után elérjük azt a vonalat, ahonnan elindult a támadás. Sírok, összelőtt, elégett kocsik. A veszedelmes akna még most is nagy területen fekszik, bár rengeteget összeszedett a katonaság. Hullá és dögszag lépten-nyomon; jobbra-balra döglött lovak, tehének, amik aknára léptek. Elásni azonban senki nem vállalhatja, mert hasonló sorsra juthat.”

Július közepe táján a IV. utászzászlóalj elhagyta Sztárij Oszkol környékét. A hónap utolsó harmadában már Arhangelszkojében állomásoztak. Ez a község a Don folyó közelében található, a zászlóalj tehát felzárkózott az első vonalba. Július 15-e után ide gyalogolt a 401. munkásszázad is.

A helységet Kossa így mutatja be: „A II. magyar hadseregből sok-sok ezren fordultak meg a „Kréztavár” lábánál háromágú csillagban fekvő Arhangelszkoje községben. Fent a „Kréztavár” tetején állott a szélmalom, mely a környék biztos, könnyen felismerhető ismertetője volt. A legjobb tájékoztató tüzéségnak és pilótáknak egyaránt.”

Talán tényleg ez a szélmalom segítette a tájékozódásban azokat az orosz pilótákat, akik július 22-én, ennek a szerdai napnak az estéjén megtámadták az utászok táborhelyét a község melletti erdőben. Szálláshelyüket minden bizonnyal már előbb felfedezték, aztán az esti sötétségben az erdő fölé repültek halálos terhükkel. A gépek először az úgynevezett Sztálin-gyertyákat dobták alá. Ezek az ejtőernyőkön lassan aláereszkedő rakéták nappali fényvel árasztották el a ritkás erdőt, láthatóvá tették az utászok sátraikat. Miután pilóták a célra repültek, kioldották bombáikat. Ennek a bombázásnak tizenkét halálos áldozatát ismerjük név szerint. Lehetséges azonban, hogy ez a névsor sem teljes. Az elesettek között egy bajai, egy-egy vaskúti, decsi és faddi utász is volt. A zászlóalj ekkor szenvedte el második súlyos veszteségét. A halottakat Arhangelszkoje katonatemetőjében földelték el.

Külön világban és külön időben

Jászberényi Matild nemezkepeiről

Az iparművészet egyik legfiatalabb műfajában alkotó, gondolkodó Jászberényi Matild hosszú évek „hallgatása” után a közelmúltban több alkalommal is bemutatkozott a művészetszerető bajai közönségnek. Jászberényi Matild a kortárs textilművészet azon irányához tartozik, akik művészi kifejezőeszközüknek az organikus anyaghoz, a nemezhez való visszatérést választották. Aki ismeri őt, tudja, hogy mind gondolati-ságában, mind kifejezőmódjában mindig konzervatív, mindig a „vissza a természethez” hirdetője volt. Mindez magyarázható hivatásával éppúgy, mint múltunk öröksége iránti vonzódásával.

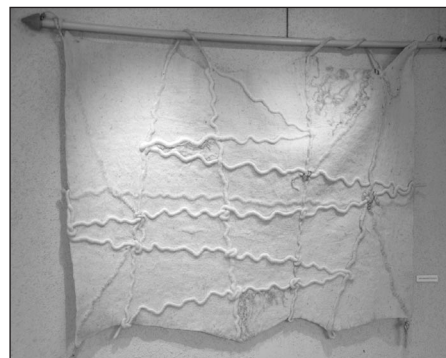
Jászberényi Matild Baján született. Első diplomáját 1976-ban szerezte biológia-rajz szakon. Ezt követte a JATE ökoteknika szakán, majd az Iparművészeti Egyetem vizuális kultúra-textil szakán 1998-ban szerzett diplomája. 1976 óta tanít a vizuális nevelés különböző területein az általános iskolától a főiskoláig. A bajai Vizuális Iskola egyik alapítója, tanára majd igazgatója volt, az észak-bácskai régióban, Baja környékén 2001 óta működő Moholy Művészeti Alapiskola alapítója. Jelenleg itt és a bajai Eötvös József Főiskolán tanít. Nemzetközi kiállítások, grafikai biennálék, triennálék rendszeres résztvevője, érdekes módon azonban a hazai közönségnek csak igen ritkán enged bepillantást műhelyébe. Az utóbbi egy, másfél esztendő azonban

szerencsés módon pályájának igen termékeny időszaka volt, melynek eredménye egy több mint 40 darab nemezkepből álló munkasorozat megszületése lett.

Jászberényi Matild munkáinak alapanyaga a nemez, a legősibb textilanyag, mely tulajdonképpen egy összegubancolódott, összetömörített, összepréselődött szőr, szövés nélkül készült „szövet”. Készítése ősbibb művészet mint a fonás vagy a szövés. Igazi hazája Közép- és Belső-Ázsia, ahol már ie. 3000 táján a török és iráni nyelvű népek mesterfokon űzték készítését. A nomád népek életének mindig szerves része volt a nemez készítés és kultúrájuknak ma is részét képezi.

Elméletileg mindenféle állat szőréből készíthető nemez, sőt, ha megnézzük az Etiópiában, Ghánában vagy Kenyában élő férfiak hajviseletét, rájövünk arra, hogy még az emberi haj is megfelelő nemez-alapanyag. Gyakorlatilag azonban kizárólag a birkagyapjút használják nemez készítésre.

A gyapjút tépésenként több rétegben egy nagy szövetre terítik ki. A szőrszálak lúgos vagy savas kémhatású meleg vízben sokáig döngölve, hengergetve és taposva, nyomkodva, simogatva, kuszálva, kemény fizikai munka által meglágyulnak, képlékennyé válnak és mindenféle kötőanyag nélkül összefonódnak, összekapaszkodnak. Miután visszaállítják a semleges kémhatást és megszárazítják őket, olyan erősen kapasz-

Becsomagolt zászló

kodnak a szálak egymásba, hogy az így keletkezett anyagot, a nemezt emberi erővel szinte lehetetlen eltépni.

A nemez leggyakoribb színei a földszínek: a narancssárga, a vörös és a barna. A fehér színű nemez a legritkább, a legértékesebb, régen a tisztelet jele volt. A mintázás főleg növényi festékekkel történik, előnevezés és berakásos mintázással.

A nyersanyag szépsége, említett tulajdonságai kimeríthetetlen forrásai Matild művészi kifejezésének. Az anyag feldolgozása, feltárolás szépségének kiemelése mesterségbeli tudásának igazi megnyilvánulása. Jászberényi Matild munkáit leginkább egyfajta lírai alaphangulat jellemzi, melyhez egy monumentális igényű, a belső, tartalmi oldalt hangsúlyozó, de a tartalmi és formai elemeket remek összhangba hozó törekvés társul. Érdeklő az elvont, társadalmi és természeti struktúrák egymásba játszása - a kontraszt, ami így létrejön. Más munkáiban pedig épp ellenkezőleg: a vonalak, a mikrostruktúrák, a természet ritmusainak megszállottja. „A természetet pedig a maga sokrétűségében a korlátok közé nem szorított ritmus hatja át – írja Robert Delaunay – a művészet ezt utánozza, hogy épp ez által ugyanolyan magasztosságra tegyen szert, s hogy felemelkedjék a sokszoros harmónia egybecsengéséig, melyek széteszlanak, majd ugyanolyan akció nyomán egészzé olvadnak össze, s így az alkotás nem más, mint az ember szívverése”. A ritmus egy állandó viszony rögzítését jelenti, melynek különböző variációi vannak. Jászberényi Matild művészete is ilyen állandó viszonyra épül.

Ezzel együtt (vagy talán egy kicsit ezért is) minden művéről elmondható, hogy bár üzenetei mindenki számára egyértelműek, mindig áttételesen, óvatosan fogalmaz, irtózik a direktségtől, a „leábrázolástól”. Pe-

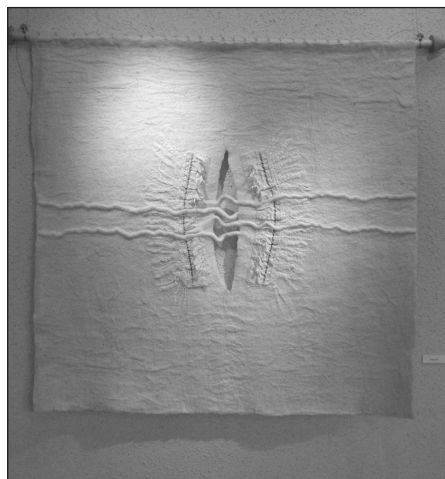

Hét törzs

dig vizuális érzékelésünk tompasága miatt sokszor alig vesszük észre alkotásai és a valóság összefüggéseit. Jászberényi Matild nemezsképeiben egy különleges szálhoz jut el a folklór és a modern művészet kísérletei között. Nem hisz a vizuális művészeti ágak elkülönítésében, egymást kizáró létezés módjukban, így ezekben az alkotásaiban közel hozza, összebékíti, egymásba fonja a térérzékeltetés festői és plasztikai, épített és színekkel sejtetett műfajait.

Műveinek másik fontos üzenetét egy hasonlattal szeretném megvilágítani:

Amerigo Tot, a fehérvárcsurgói születésű szobrászművész a Tisztelet a szülőföldnek című alkotásában egy régi, kiszáradt, több darabba tört erdélyi fejfát egy présben szorít össze. A szobor a kettős jelentés ellenére is egyértelmű. Jelzés ez, felkiáltás, sikoly, de kérés és parancs is egyszerre egy szoborban. Konzerváláskor a restaurátorok is használják a prést – impregnálják az idő szétszakította rostokat. Jászberényi Matild is ezt teszi saját eszköztárával. Nemezsképein összeilleszti, összetömöríti, összepréseli az egyesülni vágyó, összeillő, természetes módon összefonódó szálakat (kimondva-kimondatlanul az idő, a történelem szétfújta emberi sorsokat), hogy

Feslés

megmutassa, együtt értékesebbek: csak együtt van színük, csak együtt adnak meleget, s csak együtt eltéphetlenek. Összepréseli az összeillő szálakat, hogy példát mutassanak nekünk, a természetben és a természetünkön „uralkodó” embernek bölcsességből, hitből, szeretetből - de legfőképpen tisztességből.

Textilképei múltunk, emlékeink, reményeink, értékeink őrzői. A természet adta kincseket, s a magyar népművészet névte-

len alkotásait emeli föl és menti meg a pusztulástól, az enyészettől, amikor a nemez felületén újrafogalmazza őket. Valami egészen különleges dolgot teremt. Szublimálja mindazt, amit a művész és egy kavics, egy faág, egy hullám vagy egy „rongydarab”, egy öreg csipke külön világban és külön időben átélt: valóságos és átvitt értelemben, s ami benne, génjeiben, érzelmeiben, gondolataiban lecsapódott, és amiből újat alkotott. Minket, közös kultúránkat fogalmazza meg – mindegy, hogy hol és mikor élünk.

Égész életművét áthatja a mélységes elkötelezettsége a művészet iránt, a munka szeretete, melyet, csak jó kedvvel érdemes végezni. A sorstól kapott tálentummal úgy sáfarkodik, hogy az alkotás gyönyörűsége és az elhivatottság minden művében érződik.

Mintha egy mongol jókívánság szavai szólnának munkáiból: „Báránnyok gyapjából való, tíz ujjal óvatosan készített, ezeryni vízcseppel meghintett, mezőn erős lovakkal görgetett, drága hazánk édes kincse, lyukadásig sose kopj, olyan legyél, mint az igaz erőd, fejed, mint a hó, erős, mint a selyem. Úgy legyen!”

Kovács Zita

A Duna és Baja egy Esterházy-könyvben

Ha megsejtem, hogy egy könyvben (vagy más írásban) szó eshet Bajáról, akkor olvasás közben erre fokozottan figyelek. Ez afféle lokálpatrióta olvasási szokásommá vált az utóbbi években. Különösen érvényes mindez a Duna-könyvekre, így például Esterházy Péter *Hahn-Hahn grófnő pillantása* című alkotására is, aminek blikkfangos címe egyáltalán nem utal arra, hogy ebbe a kategóriába tartozna, csak a belső címlapon megjelenő alcíme: – *lefelé a Dunán* –. Tegyük rögtön hozzá, hogy ez az egyetlen rendező elve a műalkotásnak, minden más: szabad ötletek jegyzéke... „Hogy mi a Duna, azt én mondom meg” – írja egy helyütt. Városunk úgy igazából nem ihlette meg a szerzőt, mindössze két nagyon rövid bekezdésben említi az alábbiak szerint:

„Abban a filmben, amelyről itt már tettem említést, a magyar férfi áll egy nővel egy New York-i felhőkarcoló ötvenedik emeleti üres irodájában, a férfi megpróbálja a nő arcára rárajzolni Magyarországot. Ujjával finom vonalat húz a homlokon végig (Győr, Komárom), bekanyarodva a szegődörbe (Visegrád) le a remegő orr mentén a korallpiros ajkakig (Baja). – Du-

na – mondja a nőnek bizakodva.” (173. oldal) (Megindítóan szép lehet a filmjelenet, amely ilyen lírai sorokra ihlette Esterházyt. A filmet azonban ne keressük se boltban, se kölesönzöben, még talán interneten sem, ugyanis egy osztrák utópisztikus, experimentális rövidfilmről van szó, amely valamikor még az 1960-as évek elején készült...)

Néhány lappal hátrébb (183. oldal) viszont teljesen más, szinte egy borús reggeli üzenet hangulatában szól városunkról és természetesen a halászléről.

„Bérlemény egy csúf halszagú bajai reggel a tükörbe néz

Gondosan beretvált arcom és dús, szénfekete hajam után ítélve nem lehetek több harmincévesnél (A magyar férfiak ugyanis erősen emlékeztettek a Dnyeper Nimfája című opera zsákugróira.) Reggelire halászlé – ezt nem nézte volna ki magából.”

(Kész, pont. Ennyit Bajáról. Szómagyarázat: bérlemény=utazó, vagyis maga a szerző.)

Utóirat (csupán a pontosság miatt)

Duna-szakaszt megjelölő módon – érzelmi mondanivaló nélkül – a 105. oldalon is

megjelenik városunk neve: az utazó=bérlemény, mint tudjuk, maga a szerző „személyesen atletizálni kezdett Mohács és Baja közt.” Apropó Mohács! Többször a neve sem szerepel a könyvben! És Gemenc is csak egyszer (60. oldal) valahogy így:

„Követve a nagy Széchenyi megállapítását – a víz az lineáris – a folyót 11 szelvényre osztotta föntről lefelé, és mindegyiket más karján utazta végig (Ira, Dóra, Elvira, Eleonóra, Flóra, Mira, Teodóra, Petra, Imre, Barbara, Sára)... Flórával (Gemenc árterület erdészháza) pedig így ismerkedett meg, hogy hozzáért a melléhez...” (majd következik a tapizás játékos leírása...)

Gemenc flórája, mikro- és makrovegetációja valóban burjánzóan gazdag, dús. Egy biológus (erdész, kertész, természetvédelmi szakember stb.) biztosan ilyen irányba kezdené bontogatni az azonos szavak különböző (vagy éppen egyező) jelentéseit. De teljesen felesleges, mert hogy mi a hullámtér (ártér stb.) – mint most már tudjuk – azt is Esterházy Péter mondja meg.

Nos, ez egy ilyen különös hangulatú könyv a Duna ürügyén...

Schmidt Antal

A „mosoly nélküli” gitároslegenda

2005. április 14-én ünnepelte 60. születésnapját *Ritchie Blackmore*, minden idők egyik legnagyobb hatású rockgitárosa, akinek virtuóz játéka egykor forradalmasította a keményebb rockzenét, és akinek klasszikus ihletésű szólómunkája mindmáig iskolateremtőnek számít. A jubileum okán röviden áttekintjük a zseniális, ám kétségtelenül öntörvényű zenész pályájának fontosabb szakaszait, amelyeknek egy része ma már minden túlzás nélkül a modern kultúrtörténet részévé vált.

A későbbi „fekete ember” *Richard Harold Blackmore* néven 1945-ben, az angliai Weston-Super-Mare-ben született, de gyermek- és ifjúkorát Middlesexben élte le. Első gitárját kilencéves korában édesapjától kapta, s innen más nem is nagyon érdekelte többé. Iskolai tanulmányait a zenélés szeretete miatt igen korán félbeszakította, hiszen már a 60-as évek elejétől különböző csapatokban játszott. Kiváló technikájára hamar felfigyeltek, így rövid idő alatt keresett stúdiózenész vált belőle, aki több, abban az időben viszonylag jónevű együttes (*Screamin' Lord Sutch, The Outlaws, The Crusaders*) felvételein működött közre, majd egy ideig nyugat-németországi klubokban gyűjtötte a tapasztalatokat – igazán átütő sikerek nélkül.

Életének első nagy lehetősége akkor köszöntött rá, amikor 1968-ban csatlakozott az újonnan alakult *Deep Purple* zenekarhoz, amelynek hamarosan egyik fő dalszerzője lett. A csapat korai lemezei még legfeljebb megcsillantották a tagok (Blackmore mellett főképp *Jon Lord* billentyűs és *Ian Paice* dobos) kivételes képességeit, de a dalszerzés terén még akadtak hiányosságai. A csapat akkor érett be igazán, amikor *Ian Gillan* énekes és *Roger Glover* basszusgitáros csatlakozásával létrejött a *Deep Purple* klasszikus, második felállása. Az új összetételű zenekar első akciója mindjárt egy hihetetlenül merész vállalkozás volt: a londoni Royal Albert Hallban a királyi filharmonikusokkal közösen adták elő *Jon Lord* szerzeményét, a rockzenekarra és klasszikusokra hangszerelt *Concertót*. A koncert hihetetlen botrányt okozott (abban az időben valóságos szentségtörésnek számított a „könnyű”- és komolyzene párosítása), de számos szakmai elismerést is hozott a csapatnak, amely a koncert ráadásában *Beethoven* 9. szimfóniájának rockzenekari átíratát is előadta. Mielőtt azonban végleg

A *Deep Purple* „nagy felállásának” tagjaként, a hetvenes évek elején

rájuk süthették volna, hogy szimfonikus rockzenekarrá kívánnának válni, 1970-ben kiadták új lemezüket *Deep Purple in Rock* címmel, amely ma már a hard rock zene egyik alapművének számít. Itt mutatkozik meg először a csapat jellegzetes hangzásvilága: Blackmore virtuóz gitárjátéka gyakran mintegy párbajozik *Lord* mindvégig klasszikus alapú Hammond-organaszólóival és *Gillan* néha érzéki, máskor sikoltozó énekével. Érdekes, hogy a bandatagok utóbb úgy nyilatkoztak, hogy sohasem voltak igazán jó barátok, sőt az egyes tagok közötti állandó feszültségek sarkallták egymást jobbnál jobb teljesítményekre. Az album egyebek mellett tartalmazza minden idők egyik legnagyobb rocknótáját, a finom billentyűfutammokkal induló, majd fokozatosan durvuló, csaknem 8 perces *Child in Time*-ot, amelynek zárótételeit a zenészek szinte önkívületben adták elő. A *Purple* nagy felállása még három stúdió- és egy koncertalbumot készített együtt, miközben Európa vezető hard rock csapatává nőttek ki magukat. A különféle színpadi botrányairól is elhíresült Blackmore-t pedig a legjobb gitárosok között emlegették. A nehezen kezelhető gitáros néha a színpadot gyűjtötte fel, de (tartalék) gitárjának már-már szertartásos összetörése is show részévé vált. A csapat legnagyobb sikere az 1971-ben megjelent *Machine Head* című lemezük volt, rajta a valaha volt egyik legismertebb gitárriffel, amely a mára szintén legendássá lett daluk, a *Smoke on the Water* elején hallható. Játékos című koncertlemezük (*Made in Japan*) pedig hosszú évekig etalonnak számított az élő felvételek között, és azt is megmutatja,

hogyan a csapat a színpadon fellépéseit számos improvizálással, dalok újszerű értelmezéseivel színesíti. A zenekarban felhalmozódott viták azonban tagcserékhez vezettek. A már új énekeskel és basszusgitárossal megjelent lemezeik (*Burn, Stormbringer*) kiválóak voltak ugyan, ám Blackmore már nem érezte igazán magának a sokat finomodott, zenéjébe egyre több soul, funky és blues hatást is engedő zenekart, és újabb vitákat követően 1975-ben távozott a zenekarból, amely 1976-ban egy nélküle elkészített újabb album után fel is oszlott.

Az eredetileg csak szólólemezeire készülő Blackmore hamarosan egy új csapat, a *Rainbow* élén jelentkezett, amelyben afféle teljhatalmú úr lehetett, hiszen addig jó részt ismeretlen, fiatal társakat gyűjtött maga köré. Közülük a korai időkben *Ronnie James Dio* énekes és *Cozy Powell* dobos számított meghatározó embernek; a többi zenész szinte állandóan cserélődött körülöttük. A *Rainbow* muzsikája sokban hasonlított a *Deep Purple* irányvonalához, ám kezdetben annál keményebb, a keleti dallamokhoz és a klasszikus zeneszerzők (főképp *Bach* és *Beethoven*) hagyományaihoz vonzódott, míg a dalszövegek többnyire misztikus, fantasy témákról szóltak. Élő fellépéseiken – amelyek közül többet ma már a legendák közt tartanak számon – gyakran 10-15 perces instrumentális részek szakították meg a dalokat. A csapat *Ronnie James Dio*val felvett három lemeze is (*Rainbow Rising, On Stage, Long Live Rock'n'Roll*) az örökérvényű klasszikusok közé emelkedett, de az öntörvényű gitárosnak ez is kevés volt. Csapatát az amerikai piacra való betörés érdekében

A Rainbow első sikerkorszakában

teljesen át akarta formálni, mind zenei, mind pedig fazonális tekintetben, és egyre inkább a tengerentúli rádióadókban is hallható mainstream-rock irányába akarta terelni a Rainbow-t. Erre apró termetű, de annál kivételesebb hangú énekese nem volt hajlandó, így kenyértörésre került a sor köztük. A Rainbow új lemezét (*Down to Earth*, 1979) mintha nem is ugyanaz a csapat készítette volna (a gitáros mellett valóban csak a dobos volt a régi), bár ettől még továbbra is minőségi zene maradt, amit műveltek – csak addigi irányvonalkához nem volt semmi köze sem. A váltás rövidtávon nagy sikereket hozott a csapatnak, hiszen történetükben először a slágerlisták élvonalába is kerültek a *Since You've Been Gone* és az *All Night Long* című dalokkal. A gárda így a 80-as évek elején egyre jobban amerikanizálódott, miközben szinte átjáróházzá vált az egyre diktátorosabb hajlamú (vagy csak maximalista?) Ritchie Blackmore körül. A divatirányzatok változásával azonban a hasonló recept szerint készült újabb lemezeik – bár egyébként minőségi muzsikát tartalmaznak – már közel sem hoztak átütő sikereket, és mintha a gitáros is megfáradt volna a folyamatos tagcserék közben.

A csapat feloszlásához végül az vezetett, hogy Blackmore ajánlatot kapott, hogy vegyen részt a Deep Purple nagy felállításának újjáalakításában, amely az 1984-es év nagy szenzációjának ígérkezett. Ennek a csábításnak már csak a hatalmas médiaérdeklődés (és a pénz) miatt

sem lehetett ellenállni. A Deep Purple hamarosan új albummal jelentkezett (*Perfect Strangers*), amely méltó utóda volt az időközben klasszikusként emlegetett régi lemezeknek, hangzásában viszont igazodott a modern kor követelményeihez. A lemez kiadását nagyszerű (nyugati) világ körüli turné és számos fesztiválfellépés követte, ahol a Deep Purple főzenekarként az újabb generációkat is maga mellé tudta állítani. Az ígéretes újrakezdés után azonban hamar kiderült, hogy a régi – zenei és személyes – ellentéteket továbbra sem sikerült megszüntetni, s főleg Blackmore és Ian Gillan énekes között voltak állandóak a csaknem tettlegességig fajuló viták. Ez előbb az énekes távozásával ért véget (a csapat nélküle készült, 1990-es *Slaves and Masters* című anyaga így inkább hasonlított a Rainbow-ra, mint a régi Purple-re), ám a lemezkiadó és a rajongók nyomására a banda fennállásának 25. évfordulójára visszavették. A két szembenálló fél viszonya hamarosan odáig fajult, hogy a lemezfelvételek idején nem is tartózkodtak egyszerre a stúdióban. Az élő fellépéseken ezt persze nem lehetett elkerülni, s ez rányomta a bélyegét a koncertek hangulatára. Blackmore olyannyira elégedetlen volt Gillan teljesítményével és hozzáállásával, hogy egyszer a színpadon – játék közben – egy pohár vizet vágott az énekeshöz, amint azt egy hivatalos videóanyaguk is dokumentálja. Ezt követően a kedvetlené és mogorvává váló gitáros hamarosan elhagyta a zenekart.

Miután évek óta pletykák szóltak arról, hogy Blackmore a Rainbow újjáalakításán fáradozik, senkit sem lepett meg, hogy 1995-ben ezen a néven adott ki új lemezt. Az már váratlanabb volt, hogy nem régi társaival, hanem – önmagához képest legalábbis – fiatal zenészek közreműködésével vette fel új korongját, amely a csapat legszebb hagyományaihoz méltó alkotás volt. A *Stranger in Us All* lemez turnéja egész Európában telt házak és nagy siker mellett zajlott le – aztán nagy csend lett a csapat körül, majd egyre több zenésztársa más együttesekben kezdett felbukkanni. (Sokáig azt rebesgették, hogy az 1977-es felállás áll össze újra, ezek a pletykák azonban nem igazolódtak.)

A nagy csendnek persze oka volt: a zenész újabb merész vállalkozásba fogott. Ritchie Blackmore még a Deep Purple tagjaként ismerkedett meg Candice Disralow (művésznevén *Candice Night*) énekesnővel, aki abban az időben háttér vokalista volt a csapat körül. A gitáros és a nála majd' harminc évvel fiatalabb lány között szerelem szövődött, amelyből aztán házasság és egy tartós munkakapcsolat is született. A varázslatos hangú, és az utolsó Rainbow-lemezen már szövegíróként is közreműködő énekesnő hatására Blackmore az elektromos gitárt akusztikusra cserélte, és reneszánsz és klasszikus hatású zene írásába fogott. Hamar kiderült, hogy ebben legalább olyan tehetséges. Az új csapat találóan *Blackmore's Night*nek nevezte magát, és 1997-ben kiadott lemeze (*Shadow of the Moon*) fülbemászó dallamaival azoknak a

A Blackmore's Night tagjaként napjainkban

szívébe is beférközhetett, akik számára Blackmore régebbi zenekarai túl kemények voltak. Az egyszerű szenzációból aztán állandó csapat lett, mert úgy tűnik a gitárost nem vonzza már a rockbiznisz világa. Új csapatának élő, kosztümös fellépéseit sem sportcsarnokokban tartják, hanem kastélyokban, elegáns színháztermekben, reneszánsz és középkori vásárok alkalmi színpadain – még akkor is, ha így a nézőszám jóval alacsonyabb lehet. Bár a zenei környezet változott, a dalok továbbra is hallhatóan magukon viselik a gitárhős keze nyomát, jellegzetes dallamai továbbra is ezer közül is felismerhetők. (Több régi dalát is átírta új csapata számára, és azok így

sem vesztek erejükből.) A Blackmore's Night immár négy stúdió- és egy koncertalbumot jelentetett meg, és egyelőre úgy tűnik, a házaspárnak vannak még tartalékai a következő évekre is.

A szigorú tekintetű, futballrajongó gitáros négy alkalommal a Deep Purple, egyszer pedig a Blackmore's Night tagjaként járt Magyarországon, mindannyiszor átütő siker mellett. Napjaink számos meghatározó gitárosa (*Yngwie Malmsteen, Joe Satriani, Timo Tolkki, Axel Rudi Pell*) első számú zenei hatásának tartja Ritchie Blackmore-t, aki nélkül minden bizonnyal más irányt vett volna a rockzene. A magyar gitárosok közül *Radics Béla, Erős Attila*

(Lord) vagy akár *Szekeres Tamás* játékában egyaránt kimutatható volt a Blackmore-hatás és hangszerének jellegzetes hangzása. Az ő nyakában vált a gitárhősök kultikus hangszerévé a fehér *Fender Stratocaster* gitár. A hatvanas években gyártott eredeti példányainak csaknem akkora értéke van a rockzenészek szemében, mint egy Stradivari-hegedűnek a komolyzenészek között. A mogorva gitáros ugyan továbbra sem szeret nyilatkozni, kerüli a rivaldafényt, de lassan megkomolyodni látszik, ám zenei kérdésekben továbbra sem ismer kompromisszumokat. Szerencsére most már csak családon belül kell alkudoznia.

Mayer János

Utcák, házak és...

... és ami mögöttük van: hangulatok, történetek, sorsok; emberek. Ki nem sétált úgy ismerős, vagy először látott városban, csinos utcáin, takaros házait, érdekes épületeit nézegetve, hogy szerette volna megkérdezni: ugyan kik laktak itt? Nem hírneves, de hétköznapi emberek, akik „csak” a dolgukat tették... amitől olyan lett az az utca, az a város.

Szoktak Önök sétálgatni, „csak úgy”? Nem kirakatot nézegetni, inkább hangulatot keresni, minimális környezeti terhelés alatt? Ha még nem lenne ilyen jó szokásuk, ajánlom szíves figyelmükbe a Flórián utcát.

Nekem régóta kedvencem. Néhány ritka eset kivételével gyakran kanyarodtam arrafelé akár gyalog, akár kerékpáron, mégis-mégis, szigorúan vett konkrét cél nélkül. Igaz, hajdan szekereket hordozott hátán, s így egy kissé kemény volt a régi úttest (ha nem is annyira volt „alkalmas” vesekő kirázásra, mint főterünk...), maga az utca sokat megőrzött a régi kisvárosi hangulatból. Most pedig, felújítva, kedves, figyelemre méltó ötlettel megemlékezve hajdani kereskedő-iparos utca mivoltáról, szinte már nem csak Felsőváros főutcája lett. Nem hiszem, hogy csupán bennszülött bajai számára jelentenek, jelenthetnek valamit az elhelyezett emléktáblák. Ó, ezek a kis kerámia táblácskák igen ügyesen lettek „kitalálva”. Megadják a szokásos, mondhatni protokolláris táblákhoz képest a rangot, s emellett kedvesek is. Furcsa fintorral szinte a klasszikus mondásra kacsintanak vissza: „ércnél maradandóbb” emléket állítanak (... sajnos, ilyen mai szép világunk...az emlékezetet frissen tartani fém táblával nem szabad).

Ettől függetlenül, igen halkán, hadd jegezzem meg, hogy a műhely, bolt működésének, de legalább bezárásának idejét ráírni szerencsésebb lett volna...

Az meg különösen dicséretes, szinte ritkaságszámba megy, hogy az utca névadójának szobra a „saját” utcájában áll. Arról már nem is szólva, hogy XXI. században született ez a Flórián!

A régmúltat idéző táblácskákhoz képest akár disszonánsnak is tűnhet néhány ház homlokán a népbiztostól kapott utcanév megmaradása – ámbár ez is része történelmünknek. Egyébként is, néhány, hajdan érvényes házszám tábla, más utcákban, átveszelte a forradalmi, illetve egyéb viharos éveket, s nem miattuk dőlt össze a világ...

Az utcák, terek névváltoztatása, „átkeresztelése” olyannyira része történelmünknek, hogy nem ritkán párhuzamosan élnek régi, régi-új nevek, és néha sajnálhatjuk a jellegzetesebb nevek eltűnését. Gondolkodjunk róla, érdemes-e, lehet-e tenni valami érdekeset. Néhány éve Körmen belvárosában láttam, hogy a régi, többször váltott neveket az utcák 1-es házán táblával megörökítették (dátumokkal, csinosan).

Ezt akár így, akár más formában, itt Baján is megvalósíthatónak vélem.

Néhány emléktábla most is jelzi hírességeink szülő- illetve lakóházát; a hely szelleme előtt tisztelegve, felirat is található: „itt állt az a ház, amelyben...” Miért ne vihetnénk ezt tovább? Nem múlik el még egy nemzedéknyi idő sem, és már csak le nem záruló vita lesz abból, hogy például hol szüntek meg utcák beépülés miatt, avagy ellenkezőleg, a lebontott épületek mik voltak...stb. Így illene ott helyben

megörökíteni a laktanyák emlékét (nemcsak a lebontottakra gondolok) – hiszen Baja egy időben katonaváros volt, sok-sok ide bevonultatott fiatalember szép és kevésbé szép történetével. (Mi az, hogy katonaváros, mi az, hogy bevonulás??...) Elképzelem, hogy a lebontott épületek, megszünt utcák emléktábláján esetleg szerepelne alaprajz, térkép, vagy valami látkép arról, milyen is volt a szóban forgó...

Apropó, térkép: szép, szép megemlékezni régi utcákról stb, de miért nem található Baján az utcán aktuális várostérkép – tájékoztatni az idelátogatókat? Valamikor a nyolcvanas évek közepén volt a belvárosról egy madártávlati kép, utcanevekkel, jól felismerhetően ábrázolva az épületeket – ezt a mappát is fel lehetne használni turistatájékoztató tábla készítésénél.

Nem akarok belegabalyodni ötleteimbe, de másként is el tudnám képzelni a régi utcanevek megörökítését. Például úgy, hogy a város azon részét, ahol az átnevezés a leggyakrabban fordult elő; az első világháború előtt, majd a második világháború után, s a legutóbbi „generális” rendezéseket ábrázolnánk, valahol sétányon vagy belvárosi téren. Sajnos, igazán biztos ötletem a rongálók ellen – nekem sincs.

Kérdezhetik, mire föl hozakodok elő ötleteimmel? Mert azt gondolom, szép számmal vannak helybéliek, idelátogatók is, akiket az ilyesmi érdekel. Nem gondoltam egyszerre mindet megvalósítani, de abban a reményben állok elő fentiekkel, hogy városunk csinosítására mindig lesz a megfelelő helyen pénz is, akarat is.

Ráadásul, az utcai útikönyv mindig hozzáférhető lenne.

Dr. Balykó Barnabás

Géniusz és Halászlány

Vörösmárvány Géniusz Baján, a Rókus temetőben és mészkő Halászlány Pesten, a Váci utcában. Hogy mi közük egymáshoz? Az egyiket Dunaiszky Lőrinc, a másikat fia, László alkotta. Lőrinc Bécsben tanult, Pesten élt, és főleg egyházi jellegű műveket és síremlékeket készített. Egy műemléki jegyzékben szerepel ez a síremlék, de nem jelöli, hogy kinek a sírján. Sajnos, nem találtam meg. Örülnék, ha olvasóink közül valaki tudna róla s közölné.

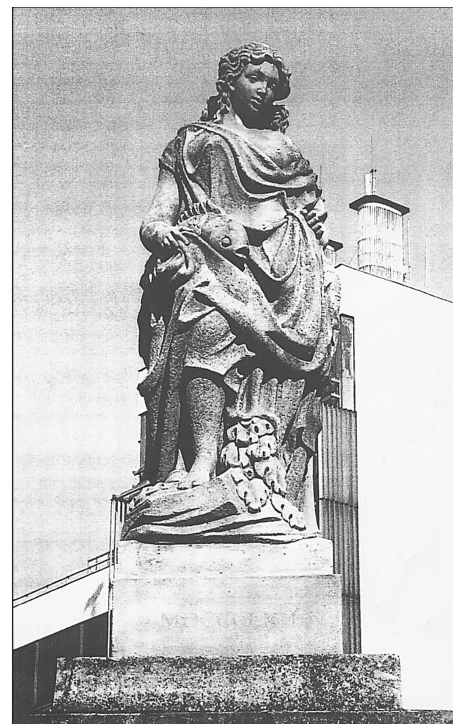
A pesti szobor történetét messzebbre kell kezdenünk. A halpiac, a Hal tér annak idején nagyjából az Erzsébet híd pesti hídfőjénél terült el, a mai Március 15 tér táján. A sok élőhalnak rengeteg vízre volt szüksége, amit a halászcéh elhatározta, hogy kutat állíttat a térre. 1847-ben el is készült, a vizet föld alatti vezetéken kapta a Dunából, „honnan már destillálva huzatig fel” (nyilván csak szűrve). Mikor renoválásra szorult, úgy határoztak, hogy szebb és nagyobb kutat csináltatnak, mely nem csak friss vizet ad, de a tér díszére is válik. Gottgeb M. kőfaragómester készítette a kutat, a szobrot sóskúti mészkőből Dunaiszky László faragta. Egy visszaemlékezés szerint Lőrinc lett volna az alkotó, de ő már 1833-ban meghalt. A tévedés abból adódhat, hogy az általa alapított családi műhely évtizedekig működött. A kút szobra egy lányalapot ábrázol, mely ruhája szegélyével az „aranypontyot”, másik kezében pórásra fűzött kisebb halakat és hálót tart. A talapzatba vésve: „Állíttatott a pesti polgári halászcéh által MDCCCLXII” (1862). Többen kifogásolták, hogy nem egy erőteljes férfialapot mintázott, de a közönségnek tetszett, és el is nevezték Fischer Rézinek, mert Teréz napon szentelték fel, egyébként is Mária Teréziától kapták a Hal teret. A kút kifolyó csöveit delfinekkal akarták díszíteni, de Gubicz András pesti gépgyáros vasöntődéje nem készítette el időre. A belváros rendezésekor a Hal teret megszüntették, a kutat a Népligetbe helyezték át, ahol az 1930-as években még vizet is adott. A felavatáskor a Vasárnapi Újságban megjelent kőrajzon elől látjuk a kút kerekét, mely a vizet a kétoldalt lévő kifolyócsőhöz felhúzza. Hátterben a „Kávéház a Halászhoz” nevű „halászhéberg” (céhkocsma) állott. A 19. század végén, a Népligetbe való áthelyezés után készült képen már négy kifolyót találunk, a kerék eltűnt, hisz vizét vezeték szolgáltatta. A talapzaton még kivehető a

A Hal tér az 1880-as években

*A Hal téri kút és szobor
1862-ben*

*A felújított Halászlány
Agócs Ruben felvétele*

felirat. 1967-ben a Budapest című folyóiratban javasoltam a szobor új helyre való elhelyezését. A Felügyelősége válaszolt, hogy 1966-ban útszabályozás miatt lebontották, de rajzos és fényképes dokumentációt készítettek róla, hogy 1967-ben másutt, lehetőleg régi helyének közelében újra felállíthassák. Később Ráday Mihály a

televízióban szólt érdekében. Felügyelősége válaszolt, hogy a szobor annyira tönkrement, hogy helyreállítására nem látnak lehetőséget. Aztán csoda történt, Lovas Sándornak sikerült a szobrot újjávarázsolni, és 1986-ban a Váci utcában, a Kristóf téren remélhetőleg végleges helyére került.

Solymos Ede

Védendő védtelenek: a széleslevelű salamonpecsét

A május közepe felé virágzó **széleslevelű salamonpecsét** (*Polygonatum latifolium*) a tavaszi virágszőnyeg egyik ritkábban szemünk elé kerülő növénye. A nagyjából vízszintesen növekvő gyökértörzs (rizóma) csúcsából induló hajtás a föld felett virágzó szárrá fejlődik. Az ívben elhajló szárok hosszúsága elérheti az 50-60 centimétert. Rajta a rövid nyelű, szótan álló levelekben az erek párhuzamosan futnak, amelyek alakjukat tekintve tojásdadok, elliptikusak és lándzsaszerűek. Színük felül fénylően zöld, alul az erek mentén pelyhes. A levelek hónalji részénél gyakran páros füzérben lógó zöldesfehér virágok lepelleveli összenöve cső alakúak. Az összességében hosszúka, harang formájú virágból őszre feketés-kék bogyók fejlődnek. Az előző évi elpusztult hajtás után a rizómán pecsétnyomószerű heg marad (a növény nevét erről kapta), a hegek közötti rész az évi növekedés.

Széleslevelű salamonpecsét

Az üdőbb talajú gemenci keményfa ligetekben előforduló széleslevelű salamonpecsét a *liliomfélék* családjába tartozik (közeli rokona a gyöngyvirág), népies neve széleslevelű sülyfű. Hazánkban a salamonpecséteknek az előzőekben említett mellett még három fajuk él: a fürtös sala-

A levelek felső fele fénylő

monpecsét (*Polygonatum multiflorum*), a pávafarkú salamonpecsét (*Polygonatum verticillatum*) és az orvosi salamonpecsét (*Polygonatum odoratum*). Utóbbi vastag gyökértörzsét gyógynövényként gyulladt sebre használják. Természetgyógyász kiadványok a salamonpecsétet szívserkentőként említik, ugyanakkor erős mérgező hatása miatt az óvatos használatot is hangsúlyozzák! Kertészetekben gyakran kínálják a nemesített salamonpecsétet, amelyet fás növények mellé, falak elé, párás és árnyas helyre ajánlanak.

A széleslevelű salamonpecsét előfordulását a Baja környéki ártéren Tóth Imre 1958-ban a Pandúr-szigeten és Báránfyokon jelezte; Steták Dóra 1998-ban Pandúrban a 110 F erdészeti üzemtervi jelű részen, a pandúri vadászháztól néhány száz méterre találta; a cikk kísérő fényképei 2004-ben a Pandúr-sziget nyári gátja mellett, a 126 A jelű részen készültek. Előzőeken túl a Duna menti tölgy-körös-szil ligetekben és gyertyános tölgyesekben helyenként előfordul.

A teljes növény mérgező, így jobban járunk, ha csak szépségében gyönyörködünk.

Képek és szöveg:

Dr. Nebojszki László

Schmidt Antal kitüntetése

Civil szervezetek, magánszemélyek javaslatait mérlegelve az Erdei László Alapítvány évente egy alkalommal Baja Hírnevéért Díjat adományoz egy, a városért önzetlenül és eredményesen munkálkodó polgárnak. Idén a kuratórium hét jelölt kö-

zül szerkesztőbizottságunk tagját, Schmidt Antalt találta a legérdemesebbnek a kitüntetésre. A rangos elismerés ünnepélyes átadása március 29-én történt meg a városháza dísztermében. Gratulálunk szerkesztőtársunknak!

Barta Lénárd utca

Baja Város Képviselő-testülete április 21-i ülésén meghozott döntése nyomán a Petőfi-sziget egy eddig el nem nevezett közterülete, a dél-keleti részen lévő üdülősor egy szakasza a Barta Lénárd utca nevet kapja.

Barta Lénárd (1897-1978) ciszterci szerzetes, görög-latin-francia szakos tanár volt. 1927-től 1948-ig a ciszterciek vezetésével működő III. Béla Gimnáziumban tanított. Kiválóan végzett oktatómunkája mellett rendkívüli energiát fordított az ifjúság nevelésére. Kezdeményezője, kivitelezője, majd irányítója volt az 1932-ben létesített iskolai vízisporttelepnek. Tavasztól késő őszig maga is naponta kivezett a Dunára, és nyaranta hosszabb vízitúrákat vezetett. A Rákosi-diktatúra megfosztotta előbb a nevelés lehetőségétől, később szabadságától is. Koholt vádak alapján 1952 végén börtönbe került. Miután a forradalom kiszabadította, külföldre távozott. 1963-tól haláláig a Ciszterci Rend dallasi kolostorában élt.

A Bajai Honpolgárban korábban két írás (1999. július, 2000. február) idézte fel tanári tevékenységét és emberi alakját.

B. L.

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISBN 1416-4469

Főszerkesztő:
Bálint László

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint Attila, Bánáti Tibor, dr. Dániel József,
Jász Anikó, Kothencz Kelemen, Kovács Zita,
dr. Laki Ferenc, dr. Mayer János,
dr. Nebojszki László, Schmidt Antal

Lapalapító és kiadó:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Postacím:
6500 Baja, Oltvány Imre u. 14.
Telefon: 79/325-599

Fenntartó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Kereskedelmi Bank Rt.
Bajai Fiókja 11732033
Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944
**KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ŐRZÜNK
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.**